

Harju Maavalitsuse arengu- ja planeeringuosakond

Harju maakonnaplaneeringu teemaplaneering

**Asustust ja maakasutust
suunavad keskkonnatingimused**

Seletuskiri

Tallinn 2003

0. SISUKORD

0. SISUKORD.....	1
1. SISSEJUHATUS.....	2
1.1. Teemaplaneeringu vajadus ja eesmärk	2
1.2. Teemaplaneeringu protsessi lühikirjeldus.....	3
1.3. Töö koostajad ja osalejad.....	3
2. ROHELISE VÕRGUSTIKU MÄÄRATLEMINE	5
2.1. Mõisted ja määratlused.....	5
2.1.1. Roheline võrgustik ja selle elemendid	5
2.1.2. Määratlemise alus.....	5
2.1.3. Rohelise võrgustiku elementide hierarhia.....	6
2.1.4. Tallinna roheline vöönd.....	6
2.2. Kasutustingimused.....	7
2.2.1. Üldised tingimused.....	7
2.2.2. Asustuse laienemise tingimused.....	8
3. VÄÄRTUSLIKE MAASTIKE MÄÄRATLEMINE.....	10
3.1. Väärtuslikud loodus- ja puhkemaastikud.....	11
3.1.1. Eristamise põhimõtted	11
3.1.2. Loetelu.....	11
3.1.3. Lühikirjeldused.....	12
3.1.4. Mõjud ning soovitusel	20
3.2. Algupärased ajastumaastikud	20
3.2.1. Eristamise põhimõtted	20
3.2.2. Loetelu.....	21
3.2.3. Lühikirjeldused.....	22
3.2.4. Mõjud ning soovitusel	25
4. MAAKASUTUS TALLINNA ROHELISES VÖÖNDIS.....	26
5. VÕIMALUSED JA MEETMED TEEMAPLANEERINGU EESMÄRKIDE ELLUVIIMISEKS.....	27
6. ALUSANDMETE LOETELU	28
6.1. Ajaloolise väärtusega maastikud	28
6.2. Loodusliku väärtusega maastikud, roheline võrgustiku lähteandmed.....	28
6.3. Rekreatiivse ja esteetilise väärtusega maastikud	30
7. MÕISTETE SELGITUSI.....	31
8. JOONISTE LOETELU	34
9. LISADE LOETELU	35

1. SISSEJUHATUS

1.1. Teemaplaneeringu vajadus ja eesmärk

Ruumiplaneerimise kaasaegsed põhimõtted on sõnastatud Euroopa Ruumilise Planeerimise Hartas. Euroopa ruumilise arengu suundumusi käsitlevad: Euroopa Liidu maades – Euroopa ruumilise planeerimise suundumused (ESDP 1999), Euroopa Nõukogu koostööprogrammis Euroopa säästva ruumilise arengu printsiibid (CEMAT 2000) ja Läänemeremaade planeeringuministrite koostööprogrammis VASAB 2010.

Eestis on pikaajalised maastikukaitse ja -planeerimise traditsioonid. Eesti ühinemine Euroopa maastikukonventsiooniga (vt lisa 4) avardab loodus- ja kultuuripärandi kaitse võimalusi.

Planeerimisseaduse eelnõus seatakse üheks planeeringu ülesandeks looduslike ja poollooduslike koosluste süsteemi loomise. Ruumilise planeerimise nn võrgustiku ideoloogiat kandis juba üleriigiline planeering “Eesti 2010” (heaks kiidetud Vabariigi Valitsuse 19.09.2000 korraldusega nr 770-k), mille põhiülesandeks oli riigi ruumilist arengut suunavate ja kujundavate meetmete kavandamine ning ülesannete seadmine jätkusuutlikuks arenguks.

Eesti Vabariigi Valitsuse 1999. aasta korraldusega nr 763-k “Maakonnaplaneeringute teemaplaneeringu algatamine” algatati kõigis Eesti maakondades planeering “Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused”. Planeeringu kahe olulisema alateemana lepiti kokku “Roheline võrgustik” ja “Väärtuslikud maastikud”. Nimetatud alateemad olid ka teemaplaneeringu lõppsünteesi põhilisteks lähtedokumentideks. Täiendavalt hõlmab planeeringu lõppsüntees teisi tegureid ja valdkondi, mida on oluline arvestada asustuse ja maakasutuse suunamisel.

Teemaplaneeringu üheks olulisemaks eesmärgiks on loodus- ja keskkonnakaitseliselt põhjendatuma ruumistruktuuri tagamine. Tuginedes erinevate infrastruktuuride paiknemise ja vajaduste analüüsile, seatakse aladele vajalikud kasutustingimused, mis peaksid tagama säästva arengu maakonnas.

Teemaplaneeringu eesmärke täpsustati Keskkonnaministeeriumi kirjas nr 14-1/2077, 25.08.1999 maavanematele. Teemaplaneeringu keskkonnaministrile järelvalve teostamiseks esitamise esialgset tähtaega (01.11.2001.a) hiljem Vabariigi Valitsuse 11.04.2001 korraldusega nr 239-k pikendati ning kooskõlastatud planeeringu esitamise tähtjaks seati 01.12.2002.a.

Maakonna teemaplaneering “Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused” on alusmaterjal:

- üld- ja detailplaneeringute koostamisel;
- valgalade majanduskavade koostamisel;
- kaitsekorralduskavade koostamisel;
- metsamajandamiskavade koostamisel;
- maakorralduskavade koostamisel;
- looduskaitse korraldamisel väljapool kaitsealasi;
- üleriigiliste infrastruktuuride planeerimisel.

1.2. Teemaplaneeringu protsessi lühikirjeldus

Harju Maavalitsus korraldas teemaplaneeringut tutvustava avaseminari “Väärtuslik Harjumaa” 14.detsembril 2000.aastal Tallinnas Keskkonnaministeeriumi suures saalis Rävala pst 8. Teemaplaneeringust anti Harju maakonna omavalitsusjuhtidele teavet Harjumaa Omavalitsuste Teabepäeval 17.jaanuaril 2001, samuti Harjumaa külade IV Maapäeval 17.novembril 2001 Kernu Rahvamajas. Planeeringut on tutvustatud paljudel teistel maakonnas korraldatud üritustel.

Rohevõrgustiku ja väärtuslike maastike esialgne väljaselgitamine toimus kaardianalüüsina erinevaid kaardikihte võrreldes, üldistades ja analüüsides. Saadud kaartide alusel toimusid 2001.aasta suveperioodil arvukad väljasõidud, mille käigus esialgseid tulemusi täpsustati ning jäädvustati maastiku olemit. Töömaterjalina kogunes Harju maakonna maastike kohta mahukas digitaalne pildimaterjal.

Planeeringu protsessiga samaaegselt toimus pidev meetodika väljatöötamine, milles planeeringu koostajad aktiivselt osalesid. Teemaplaneeringu lõppmeetodika kujunes välja eri maakondades tehtud vastava töö üldistamisel, on maakonnaplaneeringu üldistusastmega vastavusse viidud ning võimaldab koondada piisava üldistusastmega andmeid ja planeeringusoovitusi. Andmeid ja soovitusi arvestavate konkreetsete planeeringuliste otsuste tegemine jääb aga vastavalt Planeerimis- ja ehitusseadusele omavalitsuste korraldatavate planeeringute pädevusse.

Täiendavate andmete kogumiseks koostati küsimustik, mis anti edasi omavalitsuste kontaktisikutele ning levitati mitmetel maakondlikel üritustel. Planeeringu eesmärke tutvustav informatsioon ning nimetatud küsimustik pandi 2001.aasta alguses kõigile kättesaadavalt üles Harju Maakonnavalitsuse kodulehele <http://www.harju.ee>.

Tagasiside saamiseks telliti Tallinna Pedagoogilise Ülikooli rekreatsiooni korralduse õppetooli spetsialistidelt ja üliõpilastelt elanike küsitluse läbiviimine omavalitsuste kaupa. See toimus 2001-2002 aasta talveperioodil ning tugines eelnimetatud küsimustikule. Vastused ankeedile (täiendustega ligi 200 vastust) üldistati ning koondati 2002.aasta märtsi alguses TPÜ aruandesse “Harjumaa väärtuslike maastike määratlemine”.

Planeeringu koostamise käigus on Harjumaa keskkonnateenistusega täpsustatud Tallinna roheline võõndi piiritlemist ja kasutustingimuste määratlemist. Planeeringust on tehtud väljavõtteid mitme omavalitsuste planeeringute koostamiseks ning keskkonnamõju hindamiseks, kusjuures Nõmme linnaosa üldplaneeringu koostamine toimus pidevas koostöös teemaplaneeringuga.

Harju maakonna maastikulisi väärtusi ja probleeme ning koostatavat teemaplaneeringut tutvustas planeeringu koostaja 29.jaanuaril 2002 maakondlikus ajalehes “Harjumaa” ilmunud artiklis “Harju maakonna maastikud teelahkmel”.

Teemaplaneeringu eskiislahendust tutvustati omavalitsustele aprillis-mais. Seejärel toimus vastavalt ettepanekutele täpsustatud teemaplaneeringu kooskõlastamine Harju maakonna omavalitsustega. Käesolevat seletuskirja on täiendatud kooskõlastamisel esitatud küsimusi ja ettepanekuid arvestades.

1.3. Töö koostajad ja osalejad

Harju maavanem pöördus 11.07.2000 kirjaga nr 1-28/1000 Tallinna linnapea ning 07.08.2000 kirjaga nr 1-28/1094 teiste Harjumaa omavalitsusjuhtide poole palvega teatada Maavalitsuse Harju arengu- ja planeeringuosakonnale omapoolne kontaktisik,

Harju maakonnaplaneeringu teemaplaneering ASUSTUST JA MAAKASUTUST SUUNAVAD KESKKONNATINGIMUSED	Liik: MP			
OÜ E-KONSULT – Andres Levald	Vastu võetud: 04.07.2002	KKM heakskiit: 28.01.2003	Kehtestatud: 11.02.2003	Lk 3 (4)

kelle kaudu oleks võimalik teemaplaneeringus kajastada omavalitsuse eesmärke ja huve.

Harju maavanem 09.augusti 2000 korraldusega nr 3678 tegi Harju Maavalitsuse arengu- ja planeeringuosakonnale ülesandeks teemaplaneeringu korraldamise ning kinnitas maakonnaplaneeringu nõuandva töögrupi koosseisu järgmises koosseisus:

- Heli Kirikal – arengu- ja planeeringuosakonna juhataja, töögrupi juht;
- Heino Alaniit – Harju maavanema nõunik, töögrupi asejuht;
- Tenno Sivadi – arengu- ja planeeringuosakonna peaspetsialist;
- Anne Reinjärv – arengu- ja planeeringuosakonna peaspetsialist;
- Jüri Muru – majandusosakonna maamajanduse talituse juhataja;
- Indrek Eensaar – infosüsteemide osakonna peaspetsialist;
- Tiina Tallinn – Tallinna Linnavalitsuse linnaaednik;
- Silja Konsa – Muinsuskaitseinspeksioon;
- Ilmar Kaljurand – Harjumaa Keskkonnateenistus.

Töögrupp on jälginud planeeringu koostamise käiku ning andnud soovitusi ja nõuandeid nii koosolekutel kui ka töökorras toimunud konsultatsioonidel, samuti abistanud vajalike andmete hankimisel.

Teemaplaneeringu koostamiseks sõlmiti 2000.aasta sügisel leping Harju Maavalitsuse ja osaühingu E-Konsult vahel, mida 2002.aasta kevadel täiendati. OÜ E-Konsult juurde moodustati teemaplaneeringu koostamiseks ad-hoc tööühm koosseisus maastikuarhitekt Andres Levald EAL-0148 (projekti juht), Eduard Pukkonen (geoinformatsioon, Dereevos OÜ) ning Andres Tõnisson (maastikukirjeldused, muu geograafiline informatsioon).

Küsitluse Harju maakonna omavalitsuste elanike hulgas viisid läbi Tallinna Pedagoogilise Ülikooli rekreatsiooni korralduse õppetooli spetsialistid ja üliõpilased (projekti juht Mart Reimann, üliõpilased Marju Kask ja Mari Puss).

Suur tänu kõigile, kes Harju maakonna teemaplaneeringu “Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused” koostamisel nõu ja jõuga abistasid!

2. ROHELISE VÕRGUSTIKU MÄÄRATLEMINE

Planeeringuga on Harju maakonnas oleva ja planeeritud maakasutuse kaardianalüüsi ning järgneva täiendamise tulemusel määratletud roheline võrgustik, mis koosneb tuumaladest ja rohekoridoridest. Rohevõrgustik on kantud planeeringukaartidele 3. Roheline võrgustik ning 1. Koondkaart.

2.1. Mõisted ja määratlused

2.1.1. Roheline võrgustik ja selle elemendid

Teemaplaneeringus käsitletavat rohelist võrgustikku iseloomustab alljärgnev:

- Roheline võrgustik on planeerimisalane mõiste, mis funktsionaalselt täiendab kaitsealade võrgustikku, ühendades need looduslike aladega ühtseks terviklikuks süsteemiks;
- võrgustikus toimub inimtekkeliste mõjude pehmendamine või ennetamine, mis loob eeldused koosluste arenguks looduslikkuse suunas. See toetab bioloogilist mitmekesisust, tagab stabiilse keskkonnaseisundi ning hoiab alal inimesele elutähtsaid keskkonda kujundavaid protsesse (põhja- ja pinnavee teke, õhu puhastumine, keemiliste elementide looduslikud ringed jne);
- keskkonna loodusliku iseregulatsiooni säilitamine;

Rohelise võrgustiku planeerimise eesmärgiks ei ole ulatusliku "rohelse pinna" määratlemine ja selle majandustegevusest välja jätmine, vaid eelkõige loodus- ja keskkonnakaitseliselt põhjendatuma ruumi struktuuri tagamine, tuginedes erinevatele arengusuundumustele, infrastruktuuride paiknemise ja vajaduste analüüsile.

Rohelises võrgustikus võib eristada kahte omavahel seotud osa:

- tugi- e tuumalad – piirkonnad, millele süsteemi funktsioneerimine valdavalt toetub. Tugialad on ümbritseva suhtes kõrgema väärtusega (looduskaitsealine, keskkonnakaitseline jne) alad;
- rohekoridorid, ribastruktuurid nn siduselemendid (ribastruktuuride sõlmed ja astmelauad, mis on sidususe, territoriaalse terviklikkuse tagajad).

Tugi- ehk tuumalade käsitlemisel tuleb arvestada, et nende lahutamatuks osaks on äärealad. Need alad jäävad küll tuumala piiridest välja, kuid on nende kandjateks ja moodustamise aluseks. Tuumalade säilitamine toimub eelkõige äärealade rohelse võrgustikuga sobiva maakasutuse kaudu.

2.1.2. Määratlemise alus

Maakonna teemaplaneeringus on rohelse võrgustiku struktuurielementide määratlemisel tuginetud:

- rohelse võrgustiku elementide morfoomeetrilistele kriteeriumitele (tugialadel – pindala, ribastruktuuridel laius) ja looduslike alade osatähtsusele;
- loodus- või keskkonnakaitselistele väärtuskriteeriumitele (haruldus, ohustatus, kaitseaste, looduslikkus jne). Kaitsealuste või väärtustatud alade (objektide) valiku kriteeriumid on esitatud vastavasisulistes õigusaktides (Kaitstavate loodusobjektide seadus, Loodusdirektiiv jt) või erinevate loodusväärtuste

inventeerimise metoodikates (Eesti märgalade inventeerimine, IBA alad, *Natura 2000* alad jne);

- ökoloogilistele, keskkonnakaitselistele ja maastikulistele iseärasustele;
- liikide elupaigaeelistustele, rändekoridoride paiknemisele jne.

Maa-alad vetevõrgu kalda ulatuses täiendavad rohelist võrgustikku “sinise” võrgustiku elementidega ning on seega rohelist võrgustikku sisuliselt rikastavateks lõikudeks. Harju maakonna maakasutuse eripära arvestades ei ole jõgesid käsitletud rohekoridore igakülgselt asendavate elementidena.

2.1.3. Rohelise võrgustiku elementide hierarhia

Rohelise võrgustiku elementide (tugialade pindala, ribastruktuuride laiuse, võrgustiku tiheduse) määratlemise hierarhia tasandid ja üldised vormimõõtmelised kriteeriumid on toodud järgnevas tabelis.

Tasand	Tugiala läbimõõt	Ribastruktuuride läbimõõt	Indeks ¹	Eesti 2010 tasand
Riigi	25... 50 km	10...20 km	T6 (K6)	Rahvusvaheline tasand
Piirkondlik	5...25 km	2...10 km	T7;T8;T9 (K7; K8; K9)	Riigi tasand
Kohalik	1...5km	300...2000m	T10 (K10)	Mikrotasand

Arvestades Harju maakonna eripära ja maakasutuslikku survet siinsetele looduskeskkonna elementidele, osutus roheline võrgustiku seoste säilitamiseks ja loomiseks otstarbekaks tähistada piirkondliku tasandi oluliste rohekoridoridena ka väiksema läbimõõduga roheline võrgustiku elemente kui metoodikas soovitatud.

2.1.4. Tallinna roheline vöönd

Tallinna linnale on käesolevas töös määratletud roheline vöönd ehk haljasvöönd, mille piir on kantud kaartidele 1 ja 3. Tallinna rohelist vööndit võib käsitleda ka väiksemate linnade (Paldiski, Keila, Saue, Saku, Maardu) roheline vööndina, kuigi elanike arvust lähtudes metoodika neist kõigile roheline vööndi määratlemist ei nõua. Samas tuleb arvestada, et tegu on Tallinna aglomeratsioonis paiknevate satelliitlinnadega, mis tarbivad ühist ressursi. Roheline vöönd on linnaelanike lähipuhkeala.

Tallinna roheline vööndi piir järgib püsivaid infrastruktuuri elemente (raudtee, Tallinna ringtee, suuremad maanteed).

Rohelise vööndi metsad on asukoha tõttu suurlinna läheduses kõrge puhkeväärtusega. Keskkonnaseisundi kaitsmiseks on need otstarbekas planeeringutega määrata kaitsemetsa kategooriasse.

Metsaalade arvamine kaitsemetsa kategooriasse toimub vastavalt Metsaseadusele. Juhtfunktsioonina fikseeritakse kaitsefunktsioonidest olulisim, kuid tähelepanuta ei tohi jätta ka teisi. Kaitsemetsa looduslikke tingimusi arvestava ehituskeelu rakendamine toimub planeeringute alusel, milles võib kehtestada ka kohalikke norme.

Enamus rohevõrgustiku elemente ja väärtuslikke maastikke Tallinna roheline vööndi piires on kõrge puhkeväärtusega, mistõttu kaardi loetavuse huvides ei ole neid

¹ Käesolevas planeeringus kasutatud indeksite numeratsiooni vastavus teemaplaneeringu metoodikale on järgmine: T6 (K6) = T1 (K1); T7;T8;T9 (K7; K8; K9) = T2 (K2) ning T10 (K10) = T3 K3)

teemaplaneeringu koondkaardil eraldi esile tõstetud. Kõrge puhkeväärtusega alad tuleb eristada Tallinna rohelise vööndi teemaplaneeringus.

Tallinna rohelises vööndis koostatavate planeeringute koosseisus tuleb määratleda üldkasutatavad rekreatiivalad ja nende omavahelised seosed ning säilitada kõigi vahenditega seni veel kasutusel olevate rekreatiivalade sihtotstarve.

2.2. Kasutustingimused

2.2.1. Üldised tingimused

Keskkonnaningimuste määramisel on lähtutud tasakaalustatud ruumilise arengu põhimõttest. Sellest tulenevalt on väärtuslike maastike ja rohelist võrgustikku analüüsitud koos teiste infrastruktuuridega ja seatud tingimused, mille järgimisel on võimalik tagada keskkonna tasakaal säästva arengu alusena.

Käesolev planeering seab rohelise võrgustiku tugialadele ja koridoridele üldised kasutustingimused, mis peavad tagama rohelise võrgustiku toimimise. Planeering riiklike ("Eesti 2010" määratletud) tugialade piirid Harju maakonnas. Maakonna ja kohalike tasandi rohelise võrgustiku struktuurielementide piirid täpsustab üldplaneering. Täpsemad kasutustingimused määratakse rakenduslike töödega. Rohelise võrgustiku alal kavandatavate planeeringute, kavade jne. puhul tuleb igal juhul arvestada seda, et roheline võrk jääks toimima.

Tugialadel ja koridoridel väljaspool rohelise vööndi piiri võib arendada tavapäraselt, rohevõrgustikuga arvestavat majandustegevust. Metsakategooria on üldjuhul tulundusmets, välja arvatud väärtuslikud metsad rohelise vööndi sees, mis peaksid nende ülesandest ja kasutuskoormusest lähtudes kuuluma kaitsemetsade kategooriasse. Selles piirkonnas tuleb hoiduda riigimetsade sihtotstarbe muutmisest.

Tallinna rohelise vööndi kohta tuleb koostada maakasutustingimusi täpsustav teemaplaneering.

Väga oluline on teadvustada tugi- e tuumalade äärealade säilitamise vajadust – need on loodusliku või poolloodusliku maakasutusega alad, mis jäävad tuumalast välja, kuid on nende moodustamise aluseks. Äärealade maakasutuse muutmisel, eelkõige looduslikkuse vähendamisel, väheneb koheselt ka tuumala. Võrgustiku funktsioneerimiseks ei tohi looduslike alade osatähtsus tugialas langeda alla 90%.

Arendustegevused, mis muudavad maa sihtotstarvet või kavandavad joonehitisi, tuleb kooskõlastada maavalitsuse ja keskkonnateenistusega ning nende keskkonnamõju hindamisel tuleb tähelepanu pöörata rohevõrgustiku funktsioneerimisele. Suurtele tugialadele ja koridoridele on reeglina vastunäidustatud teatud infrastruktuuride rajamine. Juhul, kui nende rajamine on möödapääsmatu, tuleb eriti hoolikalt valida rajatiste asukohta ja leevendada võimalikku negatiivset mõju.

Suurte tugialade spetsiaalseid kasutustingimused, mis lähtuvad nende režiimist kaitsealuste loodusobjektidena, on kirjeldatud nende kaitseeskirjades ja kaitsekorralduskavades.

Rohelise võrgustiku sidususe parandamine on eriti oluline Tallinna mõjupiirkonnas. Tugialasid ja koridore on kohati liialt hõredalt just Tallinna rohelise vööndi piires ja seal on möödapääsmatu vajadus rohelist võrgustikku tugevdada. Kuigi planeeringu tasandist lähtudes on vaatluse all olnud eelkõige riiklike ja maakondlike tugialade vaheline sidusus, siis lähtudes sellest, et kõik riigi tasandi tuumalad jäävad maakonna

äärealadele ning need maakonna keskosas täiesti puuduvad, on selle puudujäägi korvamiseks käesolevas planeeringus esile tõstetud piirkondlike ja kohalike tugialade roll ning nende sidususe olulisus.

Konkreetsed alad, mida metsastada või mille maakasutust muuta, selgitatakse pärast vastavaid keskkonnauuringuid ja keskkonnamõju hindamist.

2.2.2. Asustuse laienemise tingimused

2.2.2.1. Ehitusalad ja konfliktid

Rohelisest võrgustikust peab lähtuma ehitusalade valik. Sekkumata käesolevas planeeringus kohalike omavalitsuste otsustuspädevusse, on oluline jälgida just kohaliku tasandi planeeringutes, et kavandatav asustus ei lõikaks läbi rohelise võrgustiku koridore.

Konfliktid tekivad erinevate infrastruktuuride konkureerimisel ühele ja samale territooriumile, näiteks magistraalide rajamisel läbi metsa, karjäärade rajamisel põllumaadele, väärtuslikele (puhke)maastikele jne. Planeeringukaartidel on kajastatud olemasolevad konfliktalad, eelkõige väärtustatud alade (roheline võrgustik, väärtuslikud maastikud) ja joonrajatiste vahel. Rohevõrgustiku katkemise ohu tõttu rannaalal on konfliktalana kajastatud ehituspiirkond Tallinnas Kakumäe poolsaarel, samuti aga ka tugeva planeeringulise elamuarendussurve all olev Kloostrimetsa Viimsiga ühendav rohekoridor Pirita linnaosas. Konfliktne ehitussurve on populaarsetele kuid ehitusaladena samavõrra atraktiivsetele puhkemetsaaladele Klooga-Rannas, kohati ka Laulasmaa ja Lohusalu külades Keila vallas. Konfliktsetes piirkondades on vajalik välistada riigimetsamaa sihtotstarbe muutmine ning hoiduda ka muuviisilisest rohevõrgustiku toimimist ohustavast maakasutuse sihtotstarbe muutmisest.

Käesolev töö juhib tähelepanu vajadusele potentsiaalsete konfliktalade väljaselgitamise järele Tallinna lähiümbrusesse planeeritud infrastruktuurirajatistega (Tallinna väike ringtee, raudteeühendus, karjäärid jne), millele peab järgnema vastavate tasakaalustavate meetmete kavandamine. Olukord kujuneb eriti keerukaks Viljandi maantee ja Männiku karjäärade piirkonnas Saku valla põhjapiiril. Lisaks maastikukäsitlusele vastavate hangete keskkonnamõju hindamisel on vajalik koostada Tallinna rohelise võõndi piires iseseisev teemaplaneering täpsematele maakasutusandmetele tuginedes.

2.2.2.2. Asustuse laienemise soovitatav suund

Turunõudluse ning arendajate ja maaomanike surve tagajärjel on tiheasustusalad Tallinnast lääne ja ida suunas koondunud rannaaladele. Vaba maad müües on riik seda protsessi kohati paraku soosinud. See põhjustab suurt kasutussurvet avalikku kasutusse alles jäänud puhkemetsadele, kuna rannaaladel paiknevad ka kõige väärtuslikumad puhkealad. Samuti kaasneb sellega ida-lääne-suunaliste liiklusprobleemide teravnemine Tallinna aglomeratsioonis.

Maalähedase elemendi väärtustamine eestlaste eluhoiakus on tugev ja see väljendub ka linnainimeste elulaadis. Samas, kui elurajoonide rajamisel ei tagata vajalikku üldkasutatavate rekreatiivalade mahtu, siis sellega kaasneb ka praeguste asustuspiirkondade positiivse maine kadumine. See on pikaajaline, märkamatu ning kohati pöördumatu protsess. Rahva tervise järsu halvenemise taustal on väga oluline

säilitada elanikele aktiivse puhkuse ja kontaktide võimalus looduskeskkonnaga. Seetõttu on vajalik planeeringute koosseisus määratleda üldkasutatavad rekreatiivalad ja nende omavahelised seosed ning säilitada kõigi vahenditega seni veel kasutusel olevate rekreatiivalade sihtotstarve.

Rannikualade planeerimisel lähtuda 22.10.1996.a. Põhjamaade ministrite poolt heaks kiidetud VASAB 2010 dokumendist “Soovitused Läänemere rannikualade planeerimiseks” (vt lisa 3).

Harju maakonna rohevõrgustiku ja väärtuslike maastike säilimiseks ning Tallinna lähipiirkonna arengu tasakaalustamiseks tuleb asustuse laienemiseks soovitada varem planeeritud alade arendamist linnale võimalikult lähedal, samuti Tallinnast lõuna suunas suurte magistraalide läheduses paiknevaid asukohti. Valik toimus looduslikest tingimustest, olevast maakasutusest ning ühenduste ja infrastruktuuri olemasolust või rajamise võimalustest lähtudes. Soovitav asustuse laienemise piirkond tähendab, et piirkonna areng pole vastuolus säästva arengu põhimõtetega ega lõhu olemasolevat või planeeritavat rohevõrgustikku. Piirkonnad on kantud koondkaardile.

Koondkaardile kantud soovitused ei fikseeri kinnisvara arendust ega veel moodustamata tihehoonestusalasid.

2.2.2.3. Kõrge boniteediga põllumaa.

Kõrge viljelusväärtusega põllumaa on leitud Harju maakonna mullastiku potentsiaalse viljakuse ja sobivuse alusel maaharimiseks. Hindamisel on tuginetud mullakaardi mullahinnapunktidele. Koondkaardil on tähistatud kõrge boniteediga mullad hindeklassiga IV ja V.

Kõrge boniteediga põllumaad tuleb võimalikult kasutuses hoida põllumajandusliku maana, mis Tallinna lähipiirkonnas on raskendatud konkureeriva maakasutuse kõrge tasuvuse tõttu. Põllumaaga tuleb igal konkreetsel juhul arvestada planeeritava maakasutuse keskkonnamõju hindamisel.

3. VÄÄRTUSLIKE MAASTIKE MÄÄRATLEMINE

Käesolev alateema käsitleb eelkõige kultuurmaastikku, kuid arvestades maakonnaplaneeringu tasandit ei käsitle detailsemalt linnalise tihehoonestusega alasid.

Väärtuslike maastike inventeerimisel tuvastati, kirjeldati ja hinnati viit tüüpi väärtusi:

- kultuurilis-ajalooline väärtus;
- esteetiline väärtus;
- looduslik väärtus;
- identiteediväärtus;
- rekreatiivne ja turismipotentsiaal ehk puhkeväärtus.

Väärtuste hindamine toimus kaardianalüüsidenä, välitöödenä, elanike küsitlustena ning kirjandusallikatele tuginedes.

Nimetatud väärtuste alusel jagati väärtuslikud maastikud kolme kategooriasse:

- maakondlik, võimalik riikliku tähtsusega maastik (MR);
- maakondliku tähtsusega maastik (M);
- kohaliku tähtsusega maastik (K).

Väärtuslike maastike eristamisel on eraldi käsitletud väärtuslikke loodus- ja puhkemaastikke (MR, M) ning algupäraseid ajastumaastikke (M, K).

Väärtuslike maastike määratlemise ja selle tulemustele toetuvate planeeringute kaugemate eesmärkidenä võib näha järgmist.

1. Kultuuripärandi hoidmine traditsioonilise asustus- ja maakasutusmustrini ning muude ajaloo jälgedeni näol;
2. Maastikulise ja bioloogilise mitmekesisuse ning ökoloogilise tasakaalu säilitamine põllumajanduslikel aladel ning maakasutussurvega aladel Tallinna lähiumbruses;
3. Kohaliku elu, sh maaelu toetamine.

Väärtuslike maastike määratlemisele maakonna tasandil peab järgnema hoolduse ning teatud juhtudel ka taastamise või kaitse korraldamine kohalikul tasandil.

Kõigile väärtuslikele maastikele seatakse üldine soovitus maastikuhoolduskavade koostamiseks. Hoolduskavad on aluseks väärtuslike maastike säilitamisele ja taastamisele. Nende põhjal kavandatakse hoolduseks vajalikke meetmeid.

Väärtusliku maastiku piirid täpsustatakse hoolduskavade koostamisel või üldplaneeringus. Väärtusliku maastiku omapärasest tulenevalt on väärtuslikele maastikele seatud teatud eritingimusi, mis kehtivad üksnes antud ala piires (vt tabelid *Mõjud ja soovitused*). Tallinna roheline vööndi piires (tugeva ja mitmekesise surve all olevad puhkeväärtusega alad, kultuuri- ja looduskaitseväärtused, rannikupiirkond jne) on käesoleva planeeringuga tehtud ettepanek teemaplaneeringu mõistes väärtuslike metsade metsakategooria muutmiseks kaitsemetsaks. Kui väärtuslik maastik paikneb rannikupiirkonnas, võib maastike säilimise tagamiseks vastavalt vajadusele järgnevate planeeringutega täpsustada ehituskeeluvööndi ulatust, samuti teha teatud piiranguid

tuulegeneraatorite ja mobiilsidemastide paigutamisele (nt detailne maastikuanalüüs ja keskkonnamõju hindamine).

3.1. Väärtuslikud loodus- ja puhkemaastikud

3.1.1. Eristamise põhimõtted

Teemaplaneeringu käigus eristati Harjumaal kokku 31 väärtuslikku tugiala, neist 11 hinnati maakondlikku, võimalikku üleriigilisse (MR) ning 20 maakondlikku (M) tähtsusklassi kuuluvaks. Suurtes rohevõrgustiku massiivides (nt Kõrvemaa) on planeeringu käigus eristatud väiksemaid piirkondi, millel on oma kindel identiteet ja mida saab suuremast rohemassiivist selgelt eristada. Selline eristamine toimus eelkõige kas olemasoleva kaitseala või siis asustusüksus(t)e arvestamisega. Kui enamik tugialasid omavad ökoloogilis-kompensatoorset tähtsust rohevõrgustiku traditsioonilises tähenduses või on hinnatud unikaalsete loodusobjektidena, siis otseselt Tallinnaga seonduvad tugialad on väärtustatud eelkõige nende kasutuskoormusest (ja kultuuritraditsioonist) lähtuvalt.

3.1.2. Loetelu

		MR	M
1	Keibu-Vihterpalu		x
2	Suursoo, Tänavjärv	x	
3	Pakri saared		x
4	Pakri poolsaar	x	
5	Kloogaranna		x
6	Lohusalu		x
7	Keila-Joa -Türisalu	x	
8	Vääna		x
9	Padise	x	
10	Valgejärve		x
11	Suurupi		x
12	Rannamõisa		x
13	Naissaar	x	
14	Toompea	x	
15	Mustamäe nõlv		x
16	Pirita jõeorg	x	
17	Aegna		x
18	Prangli	x	
19	Ülgase		x
20	Rebala	x	
21	Jägala jõeorg		x
22	Neeme		x
23	Kaberneeme-Salmistu		x
24	Kolga lahe saared		x
25	Lahemaa	x	
26	Põhja-Kõrvemaa	x	
27	Soodla		x
28	Aegviidu-Nelijärve	x	

29	Voose		x
30	Paunküla		x
31	Tuhala		x
32	Kadriorg	x	

Lühendid: MR – maakondliku või/ja rahvusliku (riikliku) väärtusega, M – maakondliku tähtsusega.

3.1.3. Lühikirjeldused

1. **KEIBU-VIHTERPALU** – madal, rannavallide ja luiteahelikega ääristatud rannik Keibu lahe ja Kurkse väina naabruses. Väiksematelt teedelt avanevad ilusad vaated merele (Alliklepa), sisemaale jääb suurte soode ja nõmmede maastik. Leidub ka astangulist randa (Vintse, Pedase). Vihterpalu metsade piirkonda iseloomustavad ühelt poolt rannamoodustistel, vallseljakutel ja mereliivadel levivad nõmme- ning palumetsad, millele lisandub ka päris tüüpilisi nõmmi, teiselt poolt on tinginud siinsed väheliikuvad veed soostumisprotsesside laia levimist tasastel aladel.

Vihterpalu mõis kuulus pikemat aega Thomas von Rammi suguvõsal. Tänapäevani säilinud, kahel pool Vihterpalu jõge asunud ansambel ehitati 19.-20. saj. Mõisa peahoone on kahekorruline, arvatavasti 19. saj. esimese veerandi lõpus püstitatud hilisklassitsistlik ehitist, mille esifassaadil domineerib jõuliste korintose pilastritega keskosa.

Piirkond kuulub osaliselt Nõva maastikukaitseala koosseisu.

OHUD. Traditsioonilise maakasutuse vähenemine. Võsastumine.

2. **SUURSOO, TÄNAVJÄRV** – kahe maakonna piiril paiknev ulatuslik soode ja metsade massiiv, mis omab suurt tähtsust ka roheline võrgustiku sõlmpunktina. Suursoo maastikuline omapära seisneb nõmme ja raba vaheldumises, mis ilmekalt avaldub Tänavjärve lähistel. Ainulaadne keset raba ja sood asuv liivakallastega järv on ida-lääne suunas piklik ja võrdlemisi suur (136,9 ha). Järve keskmine sügavus on vaid 1,8 meetrit ja suurim sügavus 2,5 meetrit. Tänavjärv on oma tüübilt ainulaadne. Vee nõrga puhverduisvõime tõttu on ta bioloogilisest tasakaalust kergesti väljaviidav. Looduskaitse all aastast 1981.

OHUD. Eelkõige on võimalik kaudne mõju, mis avaldub veerežiimi muutuste kaudu.

3. **PAKRI SAARED** - tähelepanuväärne rannavallide, lubjakivipankade (kuni 14 m), rannikujärvede, loopealsete, rändrahnude ja hävitatud põliskülade maastik. Pakri saartel on kontsentreerunud mitmeid loodusväärtusi, mille laiema tuntus on (vaatamata uuritusele viimasel aastakümnel) jäänud tagasihoidlikuks. Erinevate militaarkihistuste põimimine ja otsesed märgid endisest polügoonist sekka rannarootslaste kultuuri jälgedega (kirikuvaremed, surnuaiad) lisavad Pakritele ainuomast ajaloolist hõngu. Liigendatud rannajoon ja arvukad väikesed laiud Pakri saarte lähistel on pannud aluse haruldaselt vaatelisele meremaastikule. Inimmõju piirdub käesoleval ajal juhuslike ekskursioonidega, püsimisega ja infrastruktuurid saartel puuduvad. Paldiski laht ja Lahepere laht kuuluvad väärtuslike linnualadena (IBA-aladena) Natura 2000 alade hulka, saared on osaliselt (aastast 1998) Pakri maastikukaitseala koosseisu.

OHUD. Maastiku kinnikasvamine

ALLIKAS. Kink, H. (koostaja). 1998. Pakri saared – loodus ja inimtegevus.

4. **PAKRI POOLSAAR** – mitmete loodus- ja ajaloomälestiste koondumispaik, mille “avastamine” algas alles viimasel aastakümnel. Pakri neemel on põhjaranniku ainus paekaldalõik, mida meri jätkuvalt murrutab. Panga imposantne profiil (püstloodne, kõrgus kuni 21 m) teeb ta üheks paekalda näidiselaks. Pangalt avanevad vaated Pakri saartele ja avamerele on unikaalsed. Panganeemikult laskuvad merre mitmed väiksemad joad, pangaseinas on pesitsuspaiga leidnud looduskaitsealune linnuliik krüüsel, tasasel pangapealsel leidub tähelepanuväärseid rändrahne. Pakri poolsaarel asuva Paldiski linna ajalugu on olnud dramaatiline – vähem kui 300 aastaga on siia ladestunud põhiliselt sõjasadamaga seonduvad kihistised, mis on õpetlikud seda enam, mida ajaliselt kaugemale jääb linna vabanemine okupatsiooniväest. Maastikukaitseala aastast 1998.

OHUD. Pangapealse võsastumine ja risustumine. Võimalikud ehitised (elamud, tuuleenergia rajatised) pangaastangu vahetus läheduses.

5. **KLOOGARANNA** – kunagine populaarne supelrand, mille kasutamine peale mõõnaperioodi ilmselt kasvab. Lahepere lahe looduslikud eeldused supelrannana on head. Lahepere laht kuulub ka nn. Tähtsate linnualade (IBA alad) esialgsesse nimistusse. Ranna lähedal paikneb kaitsealune Treppoja joastik.

OHUD. Ranna kasutamise korraldamatus, sh. eriti vähene puhastamine.

6. **LOHUSALU** – Tähtsate linnualade (IBA alad) keskele ulatuv kaarjas poolsaar, mille tipus asub maakael ja selle järel lage Nabemäe künnis. Geoloogiliselt on maasääre näol tegemist meil küllalt haruldase kuhjemoodustise ehk tombologa. Lohusalu ja selle naabruses paiknev Laulasmaa on traditsiooniline puhkepiirkond, mille keskuseks on kujunenud Lohusalu sadam.

OHUD. Ehituslik surve, prahistamine.

7. **KEILA-JOA – TÜRISALU** – Lavamaa ja rannikumadaliku kontaktala, kus lühikese vahemaa jooksul võib leida Harjumaa kõrgeima ja vaatelisema panga (Türisalu, 31 m), rannikuni ulatava männimetsa koos Türisalu joakesega, Keila-Joa lossi ja pargiansambli, Keila jõe kärestikulise kanjonoru ja 6-meetrise astangult langeva joa. Pangapealsel tasandikul väärivad tähelepanu eelkõige põõsasarana loolad. Keila-Joa väärtust puhkekohana kinnitab ka riiklike ametiresidentside rajamine siia juba 1930 aastatel. Keila-Joa park oli looduskaitse all juba enne Teist maailmasõda, mil ta kuulus Riigiparkide Valitsuse halduse alla. Maastikukaitseala loodi Türisalus 1991 a.

OHUD. Liigne kasutuskoormus suveperioodil, sellega kaasnev metsaaluse tallamine, maastiku risustamine, meelevaldne sõit ja parkimine autodega jne.

8. **VÄÄNA** – Mõiste “Vääna metsad” on kasutusse läinud märkimaks eelkõige jõe paremkalda ja endise kitsarööpmelise raudtee vahele jäävaid alasid. Tegemist on Tallinna läänepoolse tagamaa kompaktseima loodusmaastikuga. Vääna piirkonnas pälvivad tähelepanu veel lavamaasse lõikuv Vääna jõe org koos ülimalt lookleva jõe ja Vahiküla joaga, põõsasarana loopealsed, kinnikasvanud Tõlinõmme järv, Järve karstiaala ja muidugi hästi säilinud Vääna mõisaansambel. Maastikukaitseala (erinevates piirides) aastast 1991.

OHUD. Maastiku kinnikasvamine

9. **PADISE** – traditsiooniline asustuskeskus, kuhu on koondunud mitmed ajaloo- ja arhitektuurimälestised (linnamägi, tsistertslaste kloostri varemed, osaliselt renoveeritud mõisaansambel, maantee- ja mõisapargi sillad). Padise ümbrus oli juba

kauges minevikus tihedalt asustatud. Oletatavalt oli Padise Vomentakae muinaskihelkonna keskus. Padise linnamägi on Vanalinna mäeks nimetatud muinaslinn Kloostri jõe parempoolsel kõrgel kaldaneemikul, kloostri varemetest u. 1 km lõunas. Trapetsikujuline linnuseõu katab umbes 0,3 ha. Idapoolsest küljest eraldab linnuseala liivast vall ja 2-2,5 meetri sügavune kraav.

Taani hindamisraamatus on Padise kohal mainitud küla nimega Pous, mis eeldatavasti paiknes praeguse kloostri asukohal. Ürikutes on Padise nimelist kohta mainitud 1250. aastal tsistertslastele kuulunud kabeli asukohana. Aastatel 1305-1317 asutati Padisele klooster, mis sai kannatada Jüriöö ülestõusu ajal (1343). Pärast ülestõusu mahasurumist jätkati kindluskloostri ehitamist, mis kestis vaheaegadega ligi 200 aastat.

Padise arengut on tugevalt mõjutanud Padise mõis, mis rajati algul koos kloostri ja toimis selle majandusmõisana. 1622. aastal läänistati see T. von Rammile, kelle järglased ehitasid ka eraldi mõisahooned koos sinna juurde kuuluvate majandushoonetega. Rammide suguvõsa käes oli Padise mõisakompleks kuni riigistamiseni 1919. aastal. Enamus mõisaansamblisse kuuluvatest hoonetest on tänaseni hästi säilinud. Hooned on tähistatud daatumkividega: servjoonvõlvidega aidahoone 1836, nelinurkset siseõue ümbritseval tõllakuuril ja tallil 1856 (ehit. 1982 ümber kaupluseks ja sööklaks). Hajaplaneeringus ansambelis eristuvad veel valitsejama ja arhailistes proportsioonides veski (hiljem piimaköök-meierei), teisel pool jõge suur viinavabrik (1874) ja sepikoda (1884).

OHUD. Mälestiste lagunemise kiirus ületab nende taastamiskiiruse.

10. **VALGEJÄRVE** – omapärane, järvelubjalasundil paiknev Turvaste Valgejärv on madal ja aeglaselt kinnikasvav veekogu. Järve toitvad allikad kindlustavad lubja pideva moodustumise järvepõhjas. Alkalitroofne järvetüüp on Harjumaal haruldane, enamasti leidub selliseid järvi Pandivere kõrgustiku jalamil. Järve ümbritseb metsane loodusmaastik. Piirkond on kaitse all aastast 1981.

OHUD. Kuivendustööd Valgejärve vesikonnas.

11. **SUURUPI** – merepinnast kuni 42 meetri kõrguseni ulatuv paelava- ja panga ette jääv 1-2 km laiune rannikumadaliku maastik. Suurupis on pank kaheastmeline, alumine osa (liivakivi) on osaliselt mere murrutada. Ajaloolist miljööd kannavad eelkõige Muraste mõisakompleks, kaks tuletorni ja Peeter Suure merekindluse rajatised. Üha enam on Suurupi muutumas Tallinna eeslinnaks.

OHUD. Kasvav ehitustegevus.

12. **RANNAMÕISA** – osa Põhja-Eesti paekaldast, mille peamise väärtuse moodustavad Rannamõisa ja Tilgu pangad, klindipealne loomets, pangaalune niiske lehtmets, murrutuskulpad ja allikatekkelised koopad panga jalamil. Tilgu on Pakri poolsaare kõrval üks väheseid kohti, kus meri murrutab panka jätkuvalt. Madal rannikumeri panga ees sisaldab mitmeid kaitsealuseid rändkivide rühmasid. Pangalt avanevad vaated Tallinnale ja avamerele on klassikalised, siinseid motiive on jäädvustanud mitmed kunstnikud. Piirkond on Tallinna elanike jaoks populaarne väljasõidukoht juba pooleteise sajandi vältel, siia on rajatud mitmeid suvemõisaid ja puhkekodusid. Rannamõisa pank (kuni 35 m) on looduskaitse all aastast 1959, maastikukaitseala moodustati Rannamõisas 2000 aastal.

OHUD. Puhkemajanduslik ülekasutus paralleelselt pangaaluse kinnikasvamisega. Prahistamine.

13. **NAISSAAR** – Soome lahe suurim saar on tänu oma asukohale Tallinna mereväravas üle elanud ülimalt huvitavaid ajalooüldmusi. Erinevatest ajalooperioodidest on Naissaarele jäänud valdavalt varemeid või siis legende (märksõnad: meremärgid, tähtkants, Taani kuninga aed, erinevad kalmistud, Peeter Suure merekindlus oma arvukate suurtükipatareidega, raudtee, Nõukogude Liidu mereväebaas koos miiniladudega). Saarel on säilinud ka Tallinnale lähim ürgmetsa-ilmeline ala, rannikuluidete vahele on kujunenud õhukesed sood, saare mitmekesine taimestik on tänu uuringutele viimasel aastakümnel hästi kirjeldatud. Aastast 1995 kehtib Naissaarel looduspargi režiim.

OHUD. Eelkõige prognoositav surve ehitustegevuse võimaldamiseks rannal.

14. **TOOMPEA** – linnamaastik, mida on enim väärtustanud UNESCO, kes lülitas 1996.aastal Toompea koos Tallinna vanalinnaga ülemaailmsesse kultuuri- ja loodusobjektide nimistusse. Tervikuna on vanalinn riikliku kaitse all aastast 1966.

OHUD. Nihilistlik suhtumine seaduste ja määrustega kehtestatud piirangutesse, kasvav ehituslik surve, vanalinna liigne tihenemine (kohati “ennistamise” sildi kattevarjus).

15. **MUSTAMÄE NÕLV** – liivane astang ja sellega lõuna suunas liituv Nõmme liivik tähistab geoloogilises mõttes liustiku sulavete deltat – sellisena on ta Eestis imponentsem. Nõlva suhteline kõrgus ulatub 18 m-ni ja nõlvakalle 35°-ni. Mustamäe nõlvaga paralleelselt esinevad luited, kus Seljaku tänava piirkonnas paikneb ka Tallinna kõrgeim (64 m) punkt. Nõlva jalamil kiilduvad välja mitmed allikad (sh. ka kaitsealused Glehni allikad). Niiskus- ja valgustingimuste erinevus on nõlva harjal ja jalamil põhjustanud erinevate elupaikade kujunemise. Tallinna roheline võrgustiku püsimisel on Rahumäe-Nõmme-Kadaka-Astangu piirkond üheks kõige olulisemaks koridoriks, mis ühendab linna oma tagamaa metsadega. Mustamäe nõlva vahetus läheduses leidub ka mitmeid kultuurimälestisi (pakktee Tähetorni tänaval, Glehni loss ja sellega seotud ehitised, mitmed individuaalelamud). Mustamäe nõlva geoloogiline, ökoloogiline ja sotsiaalne tähtsus on toonud esile maastikukaitseala loomise vajaduse. Laialdane kasutamine suusatajate, uisutajate, orienteerujate, jalgratturite jt. poolt.

OHUD. Maade killustamine detailplaneeringutega ja ehitustegevus, haljasmaade õiguslikult ebamäärane olukord. Kasvav puhkemajanduslik surve.

ALLIKAD. Kink, H. (koostaja). 1997. Loodusmälestised 2. Tallinn. Nõmme, Mustamäe.

16. **PIRITA JÕE ORG** – valdavalt Tallinna linna piires asuv kohati kanjonilaadne jõeorg, mille kaldail paljanduvad kambriumi liivakivi (Kose-Lükati) ja ordoviitsiumi (Irust ülespoole) lubjakivi ning kus leidub erinevaid meretasemeid peegeldavaid terrasse. Jõeorus leidub mitmeid rändrahe, allikaid, inimtekkelisi koopa. Piirkonnas valdavad kuivad (istutatud) männimetsad, mille rekreatiivne tähtsus on suur. Iru põiksärel paiknenud linnus oli esimesel aastatuhandel Tallinna piirkonna tähtsaim asustuskeskus. Jõega seonduvad mitmed ajaloo- ja arhitektuurimälestised (Pirita kloostri varemed, Koch'i mõisaansambel ja perekonnakalmistu, Clayhills'i suvemõis, Peeter Suure merekindluse raudteesilla ja haubitsapatarei varemed, Kose-Lükati vabaõhukooli hoonestu, Iru linnamägi). Puhkepiirkonnaks sai Pirita juba 1925 aastal, maastikukaitseala moodustati 1957.

OHUD. Maa väljalangemine avalikust kasutusest hoogustuva ehitustegevuse tagajärjel. Riiklik abitus mälestiste kaitseks (n. Kose mõis).

17. **AEGNA SAAR** – Saare tähtsus seisneb tema elupaikade mitmekesisuses, huvipakkavas ajaloos, suures puhkemajanduslikus potentsiaalis. Saare rand on pea kõikjal sobiv jalutamiseks, põhjarand Kurikneeme juures on ilmselt puhtaima veega supelrand Eestis. Ajaloolise miljöö määravad mitmed Peeter Suure merekindluse rajatised. Paljuski on Aegna võrreldav Naissaarega, tema eelis viimase ees on aga kompaktsus – saarest saab hea ülevaate lühikese aja jooksul. Olemasolev puhkemajanduslik infrastruktuur vajab uuendamist. Maastikukaitseala 1991. aastast.

OHUD. Puhkemajanduse korraldamatus, prahistamine. Kasvav ehituslik surve.

ALLIKAD. Gustavson, H. 1976, 1998. Aegna

18. **PRANGLI SAAR** - Prangli moodustab koos Aksi (ehk Väike-Prangli) ja Keri saarega ühtse aheliku Soome lahes. Prangli on ainus Põhja-Eesti saar, mis on püsinud pideva püsielanikkonnaga alates 13.sajandist. Prangi on looduslikult mitmekesine: saare lääneosa on madal ja kivine, idaosas vahelduvad rannavallid ja liivaluited. Rohkesti leidub rändrahned. Miljööväärtuslikud on kõik saare tänavkülad: Kelnase, Idaotsa ja Lääneotsa. Huviväärsustest on vaadata lõunarannas asuv, 1848. a. ehitatud Laurentiuse kabel ja külakalmistu ning idarannas Vanakabeli neemest lõunas aurikul "Eesti Rand" hukkunute kalmistu. Lõunarannas kabeli lähedal paiknes ajalooline sadamakoht.

OHUD. Majanduslik madalseis, puhkemajanduse ja teeninduse korraldamatus

ALLIKAD. Koskor, I. 1966. Prangli saar (TRÜ Geograafiliste tööde kogumik)

19. **ÜLGASE** – Harju lavamaa serval paiknev põline asustusala Rebala muinsuskaitsealal. Ülgase pangalt (kahe astmeline, 47 meetrit merepinnast) avanevad vaated Ihasalu lahele ja avamerele. Ülgase pank on olnud rahvakogunemiste koht juba iidsetest aegadest. Veel 1920. aastail kogunes kevadpühade ajal siia tuhandeid inimesi lähedalt ja kaugelt, isegi Soomest. Rahvapärimuste kohaselt hukkunud siin rannikul kunagi hõbedalaev. Tõenäoliselt sooritati siinses ürgses rebalaste hõimu kooskõmis- ja kultusepaigas hõbevalge ja muu ohverdamist. Panga kõrgeim punkt (Ülgase Hõbemägi) on saanud rahvasuus oma nime ilmselt eelpoolmainitud pärimustest. Klindiserva all on säilinud osaliselt siinse esimese fosforiidi rikastusvabriku (1925-1938) varemed. Osatühistu Eesti Vosvoriit moodustati juba 1920.a., põhiliselt toodeti põldude lupjamiseks tarvitavat fosforiidijahu. Panga seinas mustavad endised kaevanduskäigud fosforiiditehase algaegadest. Nendes kaevanduskäikudes, nn Ülgase koobastes, talvitub suurel arvul nahkhiiri. Panga all paikneb niiske lehtmets, mis moodustab ühendustee Kallavere panga-aluse metsa ja nn. Ruukõrve metsamassiivi vahel. Tähelepanuväärne on nn. Mustlase tamm Kaljuninast edelas, mis olevat saanud oma nime mustlaste peatuspaiga järgi. Ülgase paekallas on looduskaitse all.

OHUD. Maastiku võstumine ja vaadete kadumine. Koobaste prahistamine.

20. **REBALA** – piirkond, kuhu on kontsentreerunud paljud arheoloogia- ja arhitektuurimälestised. Põline asustusala, kus leidub arvukalt kivikalmeid, kultusekive, muinaspõldusid, arhailist külaarhitektuuri ja -struktuuri, lisaks kihelkonnakeskusele osundav Jõelähtme kirik, ajalooline postijaam, kivisild jt. objektid. Kogu ala paikneb tasasel loopealsel, mis on maastikutüübina suhteliselt vähelevinud ja mis kipub tänapäeval kaduma (karjatamise lakkamise tagajärg). Jõelähtme jõe keskjooksul esineb ilmekas Kostivere karstiaala, kus jõgi voolab ligi 2,5 km pikkuselt maa alla ja kus jõesängi kohale on kujunenud arvukalt lõhesid, karstilehtreid ja langatusalaid. Rebala on muinsuskaitseala nimiküla ja kirjalikes allikates esmakordselt mainitud 1241.a., mil küla kasutada oli 8 adramaad. Enam-

vähem sellises suuruses on küla püsinud läbi aegade. 1889.a. plaanil on küla maad aetud kruntidesse nii, et talu õued jäid enamasti endisele kohale. Eeskätt tänu sellisele kruntimisele ongi Rebala küla säilitanud oma põlise asupaiga ja keskväljakult hargnevate teedega arhailise sumbküla välimuse meie päevini. Tänaeni on säilinud mõned rehielamud. Selline elamukuivati hoonetüüp kujunes põhjamaises maaviiljeluses välja I at. lõpul ja valitses Eesti talurahva kultuuris kuni 20. saj. alguseni. Taastatud on külavahelised kiviaiad. Rebala küla on teadlaste arvates andnud nime nii muinasmaakonnale kui Tallinna linnale, mille vanem saksapärase nimekuju oli Reval.

Rebala kaitseala muuseumis Jõelähtmes, Tallinn-Narva maantee ääres teemeistri majas, saab põhjalikumalt teavet kaitseala vaatamisväärsuste kohta. Kivikalmete kalmistu, mis asub muuseumi kõrval, on maapealsetest kivikalmetest Eesti vanim. Ta on rajatud umbes 800. aastal eKr ning avatud/taastatud seoses tee-ehitusega. Arheoloogilised kaevamised on tõestanud Jõelähtme piirkonna sidemeid pronksiaegsete asustuskeskustega Taani alal. Unikaalne on ka paadikujuline kivikirst. Piirkond on erinevate režiimide kaudu kaitse all aastast 1985.

OHUD. Võsastumine, avatud maastikupildi kadumine. Ehitiste püstitamine lagedatele aladele, maade ümberkruntimine.

21. JÄGALA JÕE ORG – Jägala jõe lähiste Peterburi tee sillast allavoolu on koondunud mitmed loodus- ja kultuurimälestised. Nimetada tuleb siin jõeorgu koos Harjumaa võimsaima joaga, samuti pindalalt Harjumaa suurimat linnamäge. Taastatavat Linnamäe hüdroelektrijaama on hinnatud kaunimaks tööstusehitiseks sõjaeelses Eestis. Kunagise puupapivabriku tööliste elamud, vana raudteesild ja muud rajatised lisavad piirkonna maastikele ajaloolist mõõdet. Linnamäe elektrijaama varemed on olnud inspiratsiooniallikaks A.Tarkovski filmile “Stalker”. Jägala alamjooksu piirkond leiab intensiivset puhkemajanduslikku kasutamist.

OHUD. Puhkemajanduse korraldamatus, prahistamine, jõeoru kinnikasvamine.

22. NEEME – IHASALU – metsane Ihasalu poolsaar on valdavalt lauge, kohati astangulise rannaga. Neemel on säilinud fragmente traditsioonilisest rannakülast. Poolsaarelt avanevad suurepärase vaated Kolga lahe saartele ja teiselt poolt Viimsi poolsaarele. Hea teedevõrk tagab siinsetele metsadele lihtsa juurdepääsu, seetõttu on kasutuskoormus küllalt suur.

OHUD. Kasvav ehitustegevus rannal.

23. KABERNEEME – SALMISTU – suures osas luiteline ja männimetsaga kaetud mererand, väärtuslik eelkõige linnalähedase puhkealana.

OHUD. Suvise puhkemajanduse korraldamatus, kohati ehitustegevus ja rannateede sulgemine

24. KOLGA LAHE SAARED – siia kuuluvad suurematest saartest Aksi, Rammu, Koipsi, Pedassaar, Rohusaar, lisaks mitmed väiksemad karid. Saarte väärtus seisneb maastikulises mitmekesisuses, kus leiavad elupaiksid mitmed oma areaali serval asuvad liigid (n. põhja-kukemari). Saartel kohati (Aksi, Rammu) esinev rannanõmm pakub huvi riiklikule seireprogrammile. Saarte rannikud on jätkuvas kujunemises, selle kaudu võib jälgida nii murrutus- kui ka kuhjeprotsesside arengut. Ajalooliselt on Rammu saar olnud ilmselt Eesti kõige tihedamalt asustatud meresaar (enne Teist maailmasõda 22 majapidamist 96 ha kohta). Piirirežiimi tõttu inimitühjaks tehtud saartel on taastatud esimesed majad.

OHUD. Kasvav ehituslik surve, saarte osaline kinnikasvamine (ka omaaegsete metsakultuuride tõttu).

ALLIKAD. Ratas, U., Nilson, E. (editors). 1997. Small islands of Estonia.

25. **LAHEMAA** – Eesti esimese (1971) rahvuspargi ala ei vaja väärtusliku maastikuna eraldi tõestamist. Veelgi varem (1957) kuulus Valgejõe org maastikulise keelualana esimeste kaitsealade sekka Eestis. Lahemaa peamine rikkus on tema maastikuline mitmekesisus (kadastikud, loopealsed, pangametsad, sood, põliskülad jne.) ja selle tutvustamiseks loodud teenindusvõrk. Suurejoonelised maastikuvaated avanevad Muuksi pangalt, mille läheduses paikneb ulatuslik kivikalmete ala.

OHUD. Tüüpilised maareformiga kaasnevad tegevused - kohati liiga hoogustunud ehitustegevus rannas, kohati rohumaade võsastumine.

26. **PÕHJA-KÕRVEMAA** – mitmekesise pinnamoega metsade- ja sooderikas maastik. Siin on klassikalisel kujul esindatud mandrijää sulavete tekkel kujunenud vallseljakud (oosid), jääjärvedes settinud lavad ja mõhnad, sügavad sulglohud. Kogu ala iseloomustab järvede rohkus (kokku 35), neist enamus kuuluvad Eestis haruldaste tüüpide – vähetoitelised ja poolhuumustoitelised – hulka. Ainulaadne on ulatuslik (150 ha) Jussi kanarbikunõmm, mis on kujunenud metsapõlengute ja sõjaväe laskeharjutuste tagajärjel. Taimedest kasvab siin (ainuke koht Eestis) põhjalippihernes. Läbi Põhja-Kõrvemaa voolav Soodla kuulub Tallinna joogiveehaarde süsteemi. Rabad on valdavalt säilitanud loodusliku üldilme. Põhja-Kõrvemaa kultuuriline tähtsus seondub eelkõige Koitjärve külaga, kus on elanud mitmed Eesti kultuuriloos tähtsad isikud (A.H. Tammsaare, Jakob Ploompuu, Leeni Ploompuu-Vesterinen, Jüri, Albert ja Artur Hansenid, Erik Haamer, Ferdinand Petersen, Kulli Jüri jt.). Viimasel aastakümnel on palju tehtud piirkonna avamiseks külastajatele (vaatetornid, jalakäijate sillad, laudteed rabas, väljaehitatud puhkekohad). Põhja-Kõrvemaa on väga populaarne suusatajate, jalgratturite ja orienteerujate seas. Maastikukaitseala aastast 1991.

OHUD. Motoriseeritud agressiivsete külastajate tulv suvisel hooajal,

27. **SOODLA** – metsane piirkond on vaetelisuse seisukohalt palju võtnud Soodla veehoidla käikuandmisest. Pea kõikjal on veehoidla kaldad sobivad lühiajaliseks puhkuseks. Veehoidla pais ja kalatrepp on Eesti oludes märkimisväärsed. Taastatav Raudoja kõrtsihoone Piibe maantee ääres võib kujuneda piirkondlikuks turismikeskuseks. Veehoidla on Tallinna veevarustusobjektina piiratud avaliku kasutusega.

OHUD. Korraldamata puhkemajandus veehoidla lähistel.

28. **AEGVIIDU-NELIJÄRVE** – Metsarikka Kõrvemaa “pealinn”, traditsiooniline metsatööstuse keskus ja hinnatud puhkeala. Kogu Vahe-Eesti metsavööndit on Eesti 2010 planeeringus hinnatud kui rahvusvahelise tähtsusega rohevõrgustiku osa. Aegviidu – Nelijärve eristamine väärtusliku maastikuna tuleneb lisaks sellele veel ala suurest puhkemajanduslikust tähtsusest. Tallinna lähedase suurima metsamassiivi keskusena kannab Aegviidu aastaringelt suurt koormust. Siinsete metsade tähtsust Tallinna linnale rõhutas juba 1920 aastail Jakob Ploompuu. 1938 aastal Nelijärve Turistide koduga alguse saanud puhkemajade rajamine kulmineerus arvukate puhkekohtade ehitamisega 1960 aastatel. Käesoleval ajal elab Aegviidu puhkemajandus üle uut tõusu (suusa- ja rattamaratonid jne.). Maastikulise keelualana oli Aegviidu-Nelijärve piirkond Eesti esimeste kaitsealade seas (1957, hiljem laiendati kaitseala lõuna suunas).

OHUD. Aegviidu – Nelijärve maastikke võib ohustab eelkõige puhkemajanduse stiihiline areng ja koondumine üksikute objektide juurde (n. Purgatsi järv).

29. **VOOSE** – Kõrvemaa metsade keskel asuv väiksem põllumajanduslik saareke, kus suhteliselt hästi on säilinud ajalooline asustusstruktuur. Vooselt saab alguse ja omab siin esindusliku välisilmet pikk (kuni 50 km) Voose-Tooravere vallseljakute süsteem, mis katkematult ulatub Vooselt Sae-Paunküla kanalini. Rahvakogunemise kohana on tuntud Voose lähedane Luurimägi. Vallseljakust eraldi paikneb imposantne Voose linnamägi. Asustuse kujunemisel on tähtsat osa mänginud Jägala jõgi, mille kaldal on kohati säilinud ka ulatuslikke rohumaid. Vabadussõja piirilahingute asukoht. On tehtud ettepanek Voose vallseljaku liitmiseks Kõrvemaa maastikukaitsealaga.

OHUD. Maastiku võsastumine. Uute kruusakarjääride kasutuselevõtt.

30. **PAUNKÜLA** – Kõrvemaale iseloomulik metsade ja soode maastik, kus väikesel alal vahelduvad väikejärved ja mitmesugused liustikutekkelised pinnavormid (eelkõige vallseljakud). Paunküla on osa Vahe-Eesti metsade vööst, mis Eesti rohelistes võrgustikus moodustab keskse telje. Siin paikneb mitmeid väiksemaid looduslikke metsakooslusi ehk vääriselupaikasid. Piirkonna kasutus (veehoidlat külastavad kalamehed, matkajad, orienteerujad, marjulised) on püsinud mõõdukas, prognoosida saab siiski kiiret kasvu. Maastikukaitseala aastast 1981.

OHUD. Kasvav külastuskoormus, Tallinn-Tartu maantee ehitamine vahetus läheduses.

31. **TUHALA** – ajalooline põllumajanduspiirkond, mille tuntusele pani aluse Kata karstiaala ja eriti kuulus “nõiakaev”. Tuhala jõe karstivormid on hästi uuritud ja vaadeldavad. Nõiakaevu “keemise” ja Tuhala jõe vooluhulga vahel valitseb otsene seos – kaev ajab vett välja, kui jões on vett rohkem kui 5 m³/s. Mitmete Tuhala karstivormidega seonduvad rahvapärased nimetused ja legendid. Karstiaala tutvustab põhjalik väljapanek. Sulu talus paikneb kujur Ülo Õuna skulptuuride püsiekspositsioon. Kaitseala (algelt hüdrogeoloogiline) aastast 1983.

OHUD. Võimalikud kuivendustööd Tuhala jõe vesikonnas.

32. **KADRIORG** – Kadrioru park on Eesti vanimaid ja suurimaid, Eesti esinduspark, kus paikneb Eesti Kunstimuseum ja Presidendi residents. Pargi kavandas algkujul 1718 N.Michetti, maastikulise osa 20.sajandi alguses G.Kuphaldt ning Luigetiigi ümbruse rahvuslikus stiilis 1930-ndate aastate keskel A.Soans. Pargi esinduslikem osa on Luigetiigi ja lossi lähim ümbrus, selle keskme moodustavad korrapärase planeeringuga, lossi peateljega kohakuti paiknevad Alumine ja Ülemine aed. Kaugemal, vaba planeeringuga piirkondadel on looduspargi ilme. Maastikku mitmekesistavad järsk rusukaldega paekallas ning pargi kõrgemat ja madalamat osa eraldav rändrahnudega Limneamere astang. Kaitseala.

OHUD. Puistu raugastumine, ehituslik surve.

33. **OHEPALU** - Ohepalu looduskaitseala ülesandeks Lahemaa Rahvuspargi lõunaosas Harjumaa ja Lääne-Virumaa piiril on loodusemetsade, inimpuutumate soode, rabade, kaitsealuste liikide elupaikade, Tapa-Pikassaare ja Ohepalu-Viitna oosistu kaitse. Kogu ala on maastikuliselt vahelduv, atraktiivne, järvederohke, viimane loodusmaastikuala enne Lääne-Virumaa ja Põhja-Järvamaa kultuurmaastike, moodustades ökoloogilise koridori Kõrvemaa ja Lahemaa vahel. Ohepalu maastikukaitseala põhilised väärtused jäävad Lääne-Virumaale.

OHUD. Harju maakonna poolt maakasutuslik surve ei ohusta.

3.1.4. Mõjud ning soovitused

	Piirkond	Tähtsusklass (I-II)	Kaitstus (I-III)	Ohustatus (I-III)	Ohutegurid, tähtsus (ehitus, puhkem., loodusk.)	Soovituslikud meetmed
1	Keibu-Vihterpalu	II	II	II	E-2,P-2,L-6	KKK, TG
2	Suursoo. Tänavjärv	I	I	III	E-1,P-2,L-8	KKK, VMK
3	Pakri saared	II	II	III	E-2,P-4,L-4	KKK, MHT, TG
4	Pakri poolsaar	I	II	II	E-3,P-3,L-4	KKK, MHT, TG
5	Kloogaranna	II	III	I	E-4,P-6,L-2	P, RVM, EKV, TG
6	Lohusalu	II	II	I	E-3,P-2,L-5	P, KKK, RVM, TG, MB
7	Keila-Joa - Türisalu	I	II	I	E-5,P-3,L-2	KKK, RVM, TG, MB
8	Vääna	II	II	II	E-3,P-2,L-5	KKK, RVM, MB
9	Padise	I	III	III	E-2,P-2,L-6	MP, MK, MB
10	Valgjärve	II	II	III	E-1,P-3,L-6	KKK
11	Suurupi	II	III	I	E-4,P-3,L-3	PL,PT, RVM, TG
12	Rannamõisa	II	II	I	E-4,P-4,L-2	PL, MHT, RVM, TG, MB
13	Naissaar	I	II	II	E-2,P-2,L-6	KKK, RVM, TG
14	Toompea	I	II	I	E-9,P-1,L2	MK
15	Mustamäe nõlv	II	III	I	E-7,P-2,L-1	KE, PL, RVM
16	Pirita jõe org	I	II	I	E-5,P-5,L-4	PL, KE, KKK, MHT, MK
17	Aegna saar	II	II	II	E-3,P-4,L-3	PL, KKK, RVM, TG
18	Prangli saar	II	I	III	E-2,P-4,L-4	PL, HK, RVM, TG
19	Ülgase	II	III	II	E-3,P-2,L-5	PL, PT, MHT, RVM
20	Rebala	I	II	II	E-3,P-2,L-5	PL, PT, MHT, RVM, MB
21	Jägala jõe org	II	II	II	E-3,P-2,L-5	VMK, RVM
22	Neeme-Ihasalu	II	III	II	E-6,P-2,L-2	PL, RVM, TG, MB
23	Kaberneeme-Salmistu	II	III	I	E-5,P-3,L-2	PL, RVM, TG, MB
24	Kolga lahe saared	II	I	II	E-2,P-4,L-4	KKK, TG
25	Lahemaa	I	I	II	E-3,P-5,L-2	KKK, MHT, HK, TG, MB
26	Põhja-Kõrvemaa	I	I	II	E-1,P-4,L-5	MHT
27	Soodla	II	III	II	E-2,P-2,L-6	VMK, HK
28	Aegviidu-Nelijärve	I	I	II	E-1,P-3,L-6	KE, KKK, HK
29	Voose	II	II	III	E-2,P-1,L-7	PT, MHT, HK
30	Paunküla	II	I	III	E-2,P-2,L-6	KKK, HK
31	Tuhala	II	II	II	E-2,P-4,L-4	PT, KKK, HK
32	Kadriorg	I	I	II	E-7,P-3,L-3	PL, KKK, MK, MB
33	Ohepalu	II	I	III	E-1,P-2,L8	KKK, VMK, TG, MB

Lühendid: E-ehitustegevus, P-puhkemajandus, L-looduslikud protsessid; PL-planeering, KKK-kaitsekorralduskava, PT-põllumajandustoetus, KE-kaitse-eeskirja täpsustamine, MHT-maahooldustoetus (kaitsealal), HK-hoolduskava, LK-looduskasutus, VMK-veemajanduskava, RVM-rohevööndi mets, MK-muinsuskaitsemeetmed, EKV-ehituskeeluvööndi täpsustamine, TG-tuulegeneraatorite paigutamise piirang, MB-mobiilsidemastide paigutamise piirang.

3.2. Algupärased ajastumaastikud

3.2.1. Eristamise põhimõtted

Ajastumaastike mõiste vastab käesolevas planeeringus traditsioonilise kultuurimaastiku mõistele. Teemaplaneeringu käigus eristati Harjumaal rida piirkondi, kus eri ajastutest pärinevate kaartide analüüsi põhjal oli säilinud ajalooline

asustusstruktuur või ajalooline maastikumuster. Paljudes neist ei vastanud kaardil eristatud maastikuosad tegelikkusele, kuna kaardianalüüs ei näita maastikuelementide seisundit. Siiski on kõik nimetatud alad on kantud kaartidele, et anda lähteteavet edasise võimaliku kohaliku maastikuanalüüsi jaoks.

Välitööde ja maastike hindamise järel jäid sõelale kokku 30 piirkonda, kus ajalooline maastikupilt on enam-vähem jälgitavana säilinud. Neid ei ole väga detailselt piiritletud, pigem hajub ajalooline maastikupilt järk-järgult. Ajaloolised- või ajastumaastikud jaotuvad Harjumaal üksikehitise-, küla-, mõisamaastikeks, millele lisanduvad suuremad ja mitmekesisemad kompleksid (Padise). Töös on proovitud vältida ajastumaastike kattumist väärtuslike maastikega, ehkki kohati on selline eristamine tinglik. Võrreldes väärtuslike loodus- ja puhkemaastikega on algupäraseid ajastumaastikud vähem tuntud, kuid väärivad kohaliku eripära toetamiseks säilitamist kohalikul ja piirkondlikul tasandil ning vastavat maastikuhooldust. Maastikuhooldus algab maastikuhoolduskava koostamisest, mis on aluseks tööde ja vahendite planeerimisel ja hooldustoetuste taotlemisel.

3.2.2. *Loetelu*

1	Vihterpalu-Änglema
2	Hatu
3	Harju-Risti
4	Kurkse
5	Audevälja
6	Padise-Kasepere
7	Kobru
8	Aude
9	Madise
10	Laoküla
11	Nissi-Riisipere
12	Nurme
13	Odulemma
14	Suurküla
15	Muusika
16	Kirikla
17	Kohatu
18	Kumna
19	Vääna
20	Üksnurme
21	Maidla
22	Kurtna
23	Kallavere
24	Kalesi
25	Salu
26	Lükati
27	Kaberla
28	Valkla
29	Sõitme
30	Kursi

3.2.3. Lühikirjeldused

1. **VIHTERPALU-ÄNGLEMA** – hästi säilinud maastikumustriga asustusala, mille keskmeks on klassitsistlik Vihterpalu mõisaansambel (19. sajandi algus, esimesed teated 1623 - Wichterpal) koos pargiga. Algselt (13 sajand) kuulus Vihterpalu piirkond Lihula nunnakloostri, 1502 aastast Padise kloostri. Keskajal valdas Vihterpalus rootsi asustus, Änglemal (esmane mainimine 1402 – Engheuen) eesti asustus.

2. **HATU** – suurematest teedest eemal paiknev hästi säilinud struktuuriga mõisasüda. Hatu mõis (Hattoküll) moodustus 1609 a. eraldumisega Kloostri mõisast. Alates 19. sajandi algusest kuni võõrandamiseni 1919 oli mõis Padise von Rammide valduses. Historitsistlik härrastemaja valmis 1853-64. Sümmeetrilise lahendusega poolteisekorruselise, plekist viilkatusega hoone fassaade kaunistavad krohvrustika ja erikujulised aknad. Siseruumides on ülekaalus järelklassitsism. Kõrvalhooned - sammastikuga tall-tõllakuur sõiduhobustele, sepikoda, ait - on reas piki sissesõiduteed. Mõisapark on vabakujunduslik. Lääne-Eestile tüüpilised rehed.

3. **HARJU-RISTI** – kihelkonnakeskus ja põlisküla (1283 – Cullensele). Maastikuline dominant on Risti kirik. Padise kloostri kuulunud kiriku vanem osa on kooriruum, mis pärineb arvatavasti 14. saj. algusest ja mille eeskujuks oli Padise kabel. Selle lääneõlvik asendati 15. sajandil pikihoonega, mis ehitati tol ajal Tallinnas väljakujunenud stiilis. Ebatavalise kujuga on torn - alaosa neljatahuline, ülaosa poolümmarguse lõikega. Võib oletada, et torn on kannatanud sõdade ajal ja seda ei ole taastatud täiesti esialgsel kujul. Torn on kohandatud kaitseks. Asula miljööd on rikkunud nõukogudeaegsed ehitised.

4. **KURKSE** – rootslaste asustatud rannaküla (1562 – Kurckus), Risti poolmõis (Kurks). On omandanud teenimatult negatiivse tunde seoses Eesti sõjaväelaste traagilise mererännakuga 1997. Hooldatud ja miljööväärne küla.

5. **AUDEVÄLJA** – hästi säilinud külamaastik, mille dominant on Möldre tuuleveski. Tegemist on 1885 aastal ehitatud puidust (nn. hollandi tüüpi) tuuleveskiga. Kolmekorruseline veski on paekivist soklil, seinad on vooderdatud vertikaallaudisega. Külal asub ohvriallikana tuntud Ohu allikas.

6. **PADISE-KASEPERE** – Harjumaa üks rikkalikuma ajaloolise kihistusega piirkond. Väikesele maa-alale on koondunud muistne linnamägi, kloostri ja mõisa-aegsed ehitised, traditsiooniline külamaastik põlispõldudega ning linnamägi. Padisel on juhtunud mitmeid ajaloolisi tähtsündmusi (Jüriöö ülestõus), siin on vaheldunud mitmeid valitsejaid. Padise kloostri on rajanud Riia –Daugavgriva kloostri saabunud tsistertslased. Kloostri seotud maavaldused ulatusid ka mujale Eestisse (maad Jõelähtme, Jüri ja Harju-Jaani kihelkondades, pikemat aega Suur-Pakri saar jt) ning Soome (Uusimaa). Põline Kasepera on oma nime saanud kunagisest kõrtsist (1599, Kassiboll). Küla on hästi säilinud põlispõldude struktuuri, miljöö ja hoonestusega. Omaette vaatamisväärsus on kloostri 0,5 km lõuna poole jääv Padise linnamägi Kloostri jõe käärus. See oli ainus linnus kogu läänepoolses muinasaegses Rävalla maakonnas.

7. **KOBRU** – hästi säilinud väike põlisküla metsade keskel.

8. **AUDE** – hästi säilinud hajaküla ilusate maastikuvaadetega looklevalt Riisipere-Vasalemma teelt.

9. **MADISE** – suurepärase merevaatega piirkond Paldiski lahe idakaldal. Otse rannatee veerel, paesel kõrgendikul paikneb ümbruskonna maastikuline dominant – Harju-Madise kirik. Praegune kirik on pärit 1764. aastast. Kiriku esialgne hoone võis olla pärit 15. sajandist. Kihelkond on aga veelgi vanem ning kandis varem Lodenrode nime – seda Lode vasalliperekonna järgi, kellele 13. sajandil kuulusid laialdased maaalad siinses ümbruses koos Pakri poolsaare ning saartega. Kiriku lähedal paikneb mälestuskivi kooli- ja kirjamees Bengt Gottfried Forseliusele.

10. **LAOKÜLA** - hästi säilinud põlisküla

11. **NISSI-RIISIPERE** – Edela-Harjumaa tähtsaim asustuskeskus. Nissi kihelkonda on mainitud 1452. a. (Nysse). Asustuse põlisust tõendavad mitmed Nissi ümbruse külanimed Taani Hindamisraamatus, endisaegset külamiljööd võib tajuda Tabara, Mustu jt. kõrvalistes põliskülades. Nissi Maarja kirik on ehitatud 17. saj. Riisipere mõisniku Johann Uexkülli väike perekabel oli Nissis aga juba 1501. a.. Kiriku praegune, neogooti stiilis välisilme pärineb aastaist 1871-1873. Vanal kalmistul on taastatud mälestusmärk Esimeses maailmasõjas ja Vabadussõjas langenutele. Riisipere tänase mõisa eelkäija rajati Kivitammi külla juba 13. saj., hiljem jäi see karjamõisaks. Mõisa kaunis klassitsistlik häärber ehitati Vilumäele 1821. a. Riisipere (Riesenberg) mõisahooned kuulub koos Kolga mõisahoonega klassitsistliku ehitusstiili parimate näidiste hulka. Riisipere mõisaansambel saavutas 19. sajandil laialdase kuulsuse, temast kõnelesid paljud reisikirjeldused. Suurejooneline sammuportikus kuue joonia stiilis sambaga kaunistab hoone peafassaadi keskosa. Mõisahoonetes asus pikka aega Riisipere lastekodu ja põhikool, praegu ootab kaunis kuppel- ja sammassaali jt. kunstiväärtustega loss taastamist. Riisipere park rõhutab veelgi kogu ansambli paleelikkust. Põhirõhk oli pargis asetatud suure ja keeruka kaldajoonega tiigile, mis praegu on osaliselt taastatud. Tabara külal on kompleksväärtus 19.saj. II poole miljöö ja hoonestusega. Käänuline külatee, õued puudesalus, uuemaid juurdeehitisi suhteliselt vähe. Analoogiliste väärtustega on ka Viruküla.

12. **NURME** – tüüpiline 18. sajandi lõpul ehitatud barokne väikemõis, praegu suures osas varemes. Mõisallee ja pargi säilmed.

13. **ODULEMMA** – hästi säilinud maastikumustriga põline ridaküla avarate maastikuvaadete ja suurelt osalt algupäraste hoonetega. Hästi säilinud kiviaiad ja külavahelised karjateed. Ümberehitisi vähe.

14. **SUURKÜLA** – endise kultuurmaastiku kujund – pakrirootslaste kompaktne külaase. Paekivist müüri varemete ja kiviaedade jäänuste abil on endise Suur-Pakri Suurküla struktuur oma taluõuede ja nende jaotustega, hoonestiku asukohtadega, küla läbistavate tänavatega jne hästi esile toodav.

15. **MUUSIKA** – hästi säilinud põline hajaküla avarate põllumaastikuvaadete ja looklevate külateedega. Kääbaste mäel asuv Ukukivi (ü. 35,1 m, k. 5,7 m), tuntud ka Ruila Lossikivi, Neitsikivi, Lindakivi ja Kalevipoja põllekivina, on Eesti suurim ohvikivi. Ohvirilohu läbimõõt on ligi 40 cm. Külas paikneb arheoloogiamälestis kalmistu Kääbastemägi.

16. **KIRIKLA** – Põlise ühendustee ääres paiknev hästi säilinud mustriaga ajastumaastikuga küla (ajal. Rootsivoori). Kirikla külas asus Hageri kiriku talu ning on säilinud park.

17. **KOHATU** – põline asustusala ja säilinud hajaküla. Esimesed teated siinse mõisa (Kohhat) kohta pärinevad aastast 1475. Kohatu vesiveski juurde 1637. a. rajatud Kirna (Kernu ehk Uue-Kohatu) mõis asub Tallinnast ca 35 km Pärnu suunas.

Mõisahooned kuulub oma kõrgele alusele tõstetud portikusega ja klassitsistliku lihtsusega XIX sajandi algul ehitatud uute mõisahoonete parimate näidete hulka. Arhitekti nimi on jäänud tundmatuks. Mõisahooned paikneb paisjärve kaldal, praegu asub seal hooldekodu. Paisjärve kaldal paikneb ka valla vabaõhulava.

18. **KUMNA** – omapärane, kahe härrastemajaga mõisaase. Vanem ühekorruseline puithoone pärineb 18. sajandist, uuem kiviehitus püstitati 20. sajandi alguses. Looduslikus stiilis parki iseloomustab avarate muruväljakute ja puugruppide vaheldumine. Mõisaansambel sisaldab mitmeid huvitavaid kõrvalhooneid: kavaleridemaja, nn. šveitsi maja. Mõisa taga hästi säilinud tänavküla.

19. **VÄÄNA** – hästi säilinud mõisaansambel, rajatud põhiosas 18. sajandi lõpus. Lossilikust rõhutavad galeriidega ühendatud ümarpaviljonid, kõrge terrasspandus aiafassaadil, barokne pilastrite rühm. Mõisamaja valitsevat positsiooni ümbruse suhtes rõhutab terrassidena laskuv pargiosa (nn. pimepark). Suhteliselt hästi on säilinud ka kõrvalhooned (viinavabrik, laut jt.). Vääna ümbruse õhukesed paepealsed mullad on olnud kergesti haritavad ka algeliste põllutööriistadega, mistõttu siin leidub hulgaliselt jälgi muinasaegsest asustusest Rohkelt esineb väikeselohulisi kultusekive ja kalmeid. Ümbruskonna külates on suuresti säilinud muinasaegsed tänavad ja tanumad.

20. **ÜKSNURME** – Hästi säilinud külastruktuur ja põllumaastik.

21. **MAIDLA** – Hästi säilinud külastruktuur ja mosaiikne põllumaastik. Küla (algelt Salutaguse) on esmakordselt mainitud 1241. 1465.a-st on teateid Ääsmäe-Hageri teeristi läheduses paikneva mõisa kohta. Peahoone on säilinud ca pool; hoone on maha jäetud ja varisemas. Kõrvalhoonete enamik on kas hävinud või vähemal või suuremal määral ümber ehitatud. Maidla veehoidlal on puhkemajandusliku kasutuse väljavaateid.

22. **KURTNA** – asula, kus suhteliselt terviklikuna on säilinud 1960 aastate kolhoosiarhitektuur. Endise linnukasvatuse katsejaama peahoone (1966, arhitekt Valve Pormeister) on oma aja ehituskunsti tiptase.

23. **KALLAVERE** – kontrasti pakkuv traditsiooniline külamaastik kõrvuti Maardu linna Uussadama elamurajooni paneelmajadega. Kallavere küla on siinse piirkonna üks kaunimaid, Taani Hindamisraamatus esineb Kallavere juba 1241.a. Lillæueræ nime all. Algselt oli kõrvuti kaks küla Maa-Kallavere ja Rootsi-Kallavere. Neist esimene jäi Maardu karjäärde alla, mille kaevandamist alustati 1950-ndatel aastatel.

24. **KALESI** – traditsiooniline hajaküla mosaiiksete põldude ja puistute ääres paiknevate taluõuedega.

25. **SALU** – traditsiooniline hajaküla mosaiiksete põldude ja puistute ääres paiknevate taluõuedega.

26. **LÜKATI** – säilinud traditsiooniline külamaastik Varase rauaaja asustus Raasiku-Perila-Kiviloo-Pikavere väikevoortel sai Harju-Jaani kihelkonna tuumikuks. Kiviloo mõis koos Jõelähtme jõe ääres jõekäärus asunud 15.-16. sajandi piiskopilinnuse (Fegefeuer) varemetega, mis moodustasid osa mõisapargist. Mõisa lähedal paikneb Kiviloo Nõiakivi.

27. **KABERLA** – Põlisküla, esmakordselt mainitud 1241. Hajatalud mosaiiksete põldude keskel klindiaastangu peal, kiviaiad

28. **VALKLA** – vana Narva maantee veeres paiknev põlisküla. Taani Hindamisraamatu kohaselt oli tegemist Harjumaa ala kõige suurema külaga (Uvalkal,

46 adramaad). Maanteeäärne kõrtsihoone koos vanade sildadega lisab külale arhailist ilmet. Valklas on taasavatud mälestuskivi Vabadussõja Tallinnale lähima (35 km) rindejoone tähistamiseks. Külast mere pool paikneb Valkla mõis (peahoone ehitatud 1760. aastatel) koos kauni pargiga.

29. **SÕITME** – traditsiooniline hajaküla vahelduval reljeefil säilinud asustusstruktuuri, hoonete ja miljööga. Hooldatud külaväli 20 sajandi algusest pärinevate ehitistega.

30. **KURSI** – traditsiooniline hajaküla mosaiiksel põllumaastikul puistute ääres paiknevate taluõuedega.

3.2.4. Mõjud ning soovitusel

	<i>Piirkond</i>	<i>Väärtuse struktuur</i> (visuaalne, mentaalne)	<i>Ohustatus</i> (I-III)	<i>Ohutegurid, tähtsus</i> (ehitus, puhkem., loodusk)	<i>Soovituslikud meetmed</i>
1	Vihterpalu-Änglema	6,4	II	E-2,P-2,L-6	PT, HK
2	Hatu	7,3	II	E-1,L-9	PT, HK
3	Harju-Risti	6,4	II	E-3,P-2,L-5	PL, PT, HK
4	Kurkse	7,3	III	E-4,P-2,L-4	HK, TG
5	Audevälja	7,3	II	E-2,L-8	PT, HK
6	Padise-Kasepere	5,5	II	E-2,P-2,L-6	PT, HK, MB
7	Kobru	8,2	II	E-2,L-8	PT
8	Aude	8,2	II	E-1,L-9	PT, MB
9	Madise	7,3	III	E-2,L-8	PL, PT
10	Laoküla	7,3	I	E-4,P-1,L-5	PL, PT, TG
11	Nissi-Riisipere	6,4	II	E-3,L-7	PL, PT, HK, MB
12	Nurme	6,2	II	E-1,L-9	PT, HK
13	Odulemma	8,4	II	E-2,P-2,L-2	PT, HK
14	Suurküla	6,4	III	E-4,L-6	PT, HK
15	Muusika	8,2	II	E-2,L-8	PT, HK
16	Kirikla	7,3	II	E-3,L-7	PT, HK
17	Kohatu	8,2	II	E-2,P-2,L-6	PT, HK
18	Kumna	6,4	I	E-3,L-7	PT, HK
19	Vääna	6,4	II	E-2,P-2,L-6	PT, HK, MHT, KKK
20	Üksnurme	8,2	III	E-7,L-3	PT, HK
21	Maidla	5,5	I	E-2,L-8	PT, HK
22	Kurtna	5,5	II	E-4,L-6	PL, MB
23	Kallavere	8,2	I	E-6,L-4	PL, TG, MB
24	Kalesi	7,3	II	E-2,L-8	PT, HK
25	Salu	7,3	III	E-3,L-7	PT, HK
26	Lükati	7,5	III	E-2, L-8	PT, HK, MB
27	Kaberla	6,4	II	E-3,P-2,L-5	PT, HK, MB
28	Valkla	8,2	II	E-4,P-4,L-2	PL, HK, MB
29	Sõitme	8,2	II	E-2, P-3, L-2	HK, MB
30	Kursi	8,2	II	E-2, P-3, L-3	HK, MB

Lühendid: E-ehitustegevus, P-puhkemajandus, L-looduslikud protsessid; PL-planeering, KKK-kaitsekorralduskava, PT-põllumajandustoetus, KE-kaitse-eeskirja täpsustamine, MHT-maahooldustoetus (kaitsealal), HK-hoolduskava, LK-looduskasutus, VMK-veemajanduskava, RVM-rohevööndi mets, MK-muinsuskaitsemeetmed, EKV-ehituskeeluvööndi täpsustamine, TG-tuulegeneraatorite paigutamise piirang, MB-mobiilsidemastide paigutamise piirang.

4. MAAKASUTUS TALLINNA ROHELISES VÖÖNDIS

Corine maakatteandmeid aluseks võttes on võimalik analüüsida maakasutust maakattetüüpide kaupa. Järgnevas tabelis on toodud võrdlev maakasutuse bilanss Harju maakonnas ja Tallinna roheline vööndi piirides (saarteta):

Kood	Tüüp	Tallinna roheline vööndi pindala (ha)	Osakaal (%)	
			Tallinna rohelises vööndis	Harju maakonnas
111	Tiheda (80%) hoonestusega alad	104,0	0,12	0,02
112	Hõredalt hoonestatud (50-80%) alad	7978,5	8,88	2,38
121	Tööstus- ja/või kaubandusterritooriumid	3709,9	4,13	1,07
122	Maantee- ja raudteevõrk ja piirnev ala	771,6	0,86	0,33
123	Sadamad	562,2	0,63	0,14
124	Lennuväljad	188,1	0,21	0,12
131	Karjäärid	689,8	0,77	0,25
132	Prügiplatsid	124,6	0,14	0,04
133	Ehitusplatsid	63,8	0,07	0,01
141	Asula haljasalad	1359,0	1,51	0,32
142	Puhkealad, pargid	611,2	0,68	0,17
211	Niisutuseta haritav maa	15986,6	17,79	13,87
231	Karjamaad	4693,1	5,22	6,53
242	Kompleksmaaviljelus	4068,3	4,53	2,32
243	Põllumajanduslik maa (<75%)	6261,6	6,97	6,89
311	Heitlehised lehtmetsad	7534,4	8,39	6,65
312	Okasmetsad	14748,2	16,41	23,54
313	Segametsad	8636,0	9,61	18,95
321	Looduslikud rohumaad	1656,2	1,84	0,92
322	Loopealsed põõsast., nõmm, nõmmraba	588,7	0,66	0,36
331	Mererand, liivaluited, liivikud	304,3	0,34	0,27
333	Hõreda taimkattega alad	288,0	0,32	0,07
511	Vooluveed	32,7	0,04	0,01
512	Veekogud	1653,4	1,84	0,81
3241	Üleminekulised metsa-alad mineraalmaal	5431,2	6,04	6,62
3242	Üleminekulised metsa-alad soodes	497,4	0,55	3,81
4111	Kalda- ja rannikuroostikud	224,4	0,25	0,35
4112	Lagedad madal- ja siirdesood	206,3	0,23	1,20
4121	Lagedad rabad puhmaste ja üksikpuudega	493,6	0,55	1,37
4122	Turbavõttualad	382,5	0,43	0,47
222	Puuvilja- ja marjaaiad (24,0 ha)	0,00	0,00	0,01
334	Põlengualad (581,3 ha)	0,00	0,00	0,13
		89849,6	100,00	100,00

Tallinna roheline vööndi teemaplaneeringu koostamisel tuleb kasutada äsja valminud MOLANDi (Monitoring Land Use/Cover Dynamics) analüüsi tulemusi. Värsketekosmosefotode põhjal tehtud töö võimaldab vajaliku detailsusega (1:25 000, üksuse suurus 1 ha) arvestada maakasutuse eripära ja dünaamikaga Tallinna mõjupiirkonnas.

5. VÕIMALUSED JA MEETMED TEEMAPLANEERINGU EESMÄRKIDE ELLUVIIMISEKS

Maakonna teemaplaneeringul puudub iseseisev mehhanism eesmärkide elluviimiseks ning see toimub läbi teistel tasanditel kasutatavate vahendite.

Kogutud andmed on kasutatavad väga erinevate planeeringute ja kavade koostamisel. Üheks soovitavaks meetmeks Harjumaa asustust ja maakasutust suunavate keskkonnatingimuste teemaplaneeringu edasiarendamisel on selle edasine täiendamine Tallinna lähipiirkonna eripära ja probleeme arvestava täpsustava teemaplaneeringuga, mis peab toimuma täpsematele maakasutusandmetele tuginedes koos suurte infrastruktuurielementide (raudtee, Tallinna möödasõit) asukohavalikuks korraldatavate töödega.

Tähtsamad rakendusvahendid on:

- üldplaneeringud;
- detailplaneeringud;
- teemaplaneeringud;
- maastiku hoolduskavad;
- metsamajanduskavad;
- maakorralduskavad;
- valgala majanduskavad;
- põllumajanduse keskkonnaprogramm;
- maahooldustoetused;
- kaitsealade kaitse-eeskirjad ja kaitsekorralduskavad.

Omavalitsustes on võimalik teemaplaneeringu eesmärke täpsustada maa- ja veealade üldiste kasutustingimuste (ehitusmäärusega). Olulist rakenduslikku indikaatorväärtust võivad omada ka kohalikud planeeringulised normatiivid ja soovitused.

Teised rakendusvahendid:

- maastikuhoolduslik koolitus ja teave;
- ametkondlikud projektid;
- hea ehitustava;
- hea põllumajandustava.

Lisaks eeltoodud vahenditele on antud planeeringul oluline roll vastava teabe levitamisel keskkonnast ning maastikuväärtustest.

Teemaplaneeringu rakendamisel on äärmiselt oluline kõigi osapoolte positiivne hoiak ja suhtumine keskkonnatingimustesse kui elukeskkonna väärtustesse ja võimalustesse. Keskkonnatingimuste arvestamise ning keskkonna tasakaalustatud kasutamise ja säästva arendamise kaudu toimub nii kohaliku kui piirkondliku atraktiivsuse suurendamine. Euroopa tasandil võistlevad omavahel regioonid.

Maakonna tasandi regionaalne atraktiivsus parandab omakorda kohalike väärtuste sünergilise summana iga omavalitsuse konkurentsivõimet eelistatava elukeskkonnana.

6. ALUSANDMETE LOETELU

6.1. Ajaloolise väärtusega maastikud

Nr	Teema, tegevus	Andmebaasid, kaardid	Allikas	Seis
1.	Traditsioonilise maakasutusega maastike väljaeraldamine (kaartide võrdlemine, töö kirjandusega) <ul style="list-style-type: none"> • Traditsiooniline maakasutus või maastikupilt • Traditsiooniline asustusstruktuur, teedevõrk, arhitektuur 	Vene topokaart 1:50 000	Tartu LV	Kaardilehed seoti MapInfos ja kasutati traditsiooniliste maastike väljaeraldamiseks
		Eesti kaart 1:50 000 (1935-39)	TA Raamatukogu, Rahvus-raamatukogu	Paberkaarte kasutati traditsiooniliste maastike väljaeraldamiseks. On olemas ka skaneeritud kaardilehed MapInfos (600 DPI) 1:20 000 kaardilehtedena
		Verstakaart (1891.-1912.a.) 1:42 000		MapInfos seotud rasterkaarti (600 DPI, 1:20 000 kaardilehtedena) kasutati traditsiooniliste maastike väljaeraldamiseks
2.	Maastikud, kus leidub enam ajaloolise väärtusega üksikobjekte/ maastikuelemente	Harju arheoloogiamälestised	Harju MV	MapInfo andmebaas
		Harju arhitektuurimälestised	Harju MV	MapInfo andmebaas
		Harju ajaloomälestised		
3.	Paigad, mis on laiemalt (või kohapeal) tuntud muistendite või ajalooüldmustega, ilusa looduse vmt.	TPÜ töö "Harjumaa väärtuslike maastike määratlamine", Tallinn, märts, 2002. Planeeringu koostaja kandis hinnatumad paigad ja maastikud kaardile	Viited elanikelt	Toodi välja tuntumad ja hinnatumad paigad ja maastikud

6.2. Loodusliku väärtusega maastikud, roheline võrgustiku lähteandmed

Nr	Teema, tegevus	Andmebaasid, kaardid	Allikas	Seis
1.	Alade väljaeraldamine, kus on enam looduskaitselisi üksikobjekte või vääriselupaiku	Kaitsealuste liikide leiukohad	EELIS	MapInfo (saadud nov.2000)
		Kaitsealade välispiirid	EELIS	
		Reservaadid	EELIS	

Nr	Teema, tegevus	Andmebaasid, kaardid	Allikas	Seis
		Looduslikud sihtkaitsevööndid	EELIS	
		Hooldatavad sihtkaitsevööndid	EELIS	
		Piiranguvööndid	EELIS	
		Pargid	EELIS	
		Kivid	EELIS	
		Puud	EELIS	
		Muud üksikobjektid	EELIS	
		Ürglooduse objektid	KKM ITK	EELISe andmebaasist (aprill, 2001)
			Eesti Geoloogiakeskus	MapInfos (koostatud 1996.a.)
		IBA alad, olulised linnualad	Ornitoloogia Ühing, Tartu, Veski 4, Andres Kalamees	MapInfos, saadud Harju Keskkonnaosakonnast
		Väärtuslikud märgalad	Eestimaa Looduse Fond, "Eesti märgalade inventeerimine 1997", J.Paal.	MapInfos, saadud Harju Keskkonna-osakonnast
		Väärtuslikud niidukooslused	Eestimaa Looduse Fond, EPMÜ ZBI, Tartu, Riia 171, Toomas Kukk, Heikki Luhamaa	MapInfos (saadud aprillis 2001)
		Natura 2000	KM, Kadri Möller	MapInfos (saadud märtsis 2002)
2.	Looduslike alade selekteerimine massiivsuse ja kommunikatiivsuse alusel	CORINE maakatte kaart ²	AS Eesti Kaardikeskus	MapInfos
		Eesti baaskaart	Harju MV	MapInfos töödeldud andmed (grupeeritud, kujundatud)
		Eesti mullad	Harju MV; TÜ Geograafia Instituut (Tõnu Oja)	MapInfos, mõõtkava ca 1:200 000. Saadud aprillis 2002. Eraldati välja kõrgema boniteediga (IV, V) mullad
3.	Väärtuslike metsaalade väljaeraldamine	Metsa vääriselupaigad (võtmebiotoobid)	KM Metsaosakond, Riina Martverk	MapInfos (saadud mais 2001)

² Valminud on Tallinna lähiümbruse analüüsiks detailsuselt sobivam MOLANDi maakattekaart, mida tuleb kasutada maakasutustingimuste edasisel täpsustamisel.

Nr	Teema, tegevus	Andmebaasid, kaardid	Allikas	Seis
		Metsakorralduse andmebaas	Metsakorralduskeskus, KM Metsaosakond	MapInfos, mets_r.tab
		Metsakaitsealade võrgustik	Metsakaitse-alade võrgustiku keskus Kaili Viilma	MapInfos (saadi KKM ITKst 25.04.01)
		Metsade statistiline inventuur	Eesti Metsakorralduskeskus	MapInfo

6.3. Rekreatiivse ja esteetilise väärtusega maastikud

Nr	Teema, tegevus	Andmebaasid, kaardid	Allikas	Seis
1.	Looduslike ja poollooduslike alade väljaeraldamine suuremate asulate vahetus läheduses	ECOMAN'i poolt koostatud andmekihid Tallinna lähiümbruse roheline vööndi kohta	Harju MV	MapInfo
		CORINE maakatte kaart	AS Eesti Kaardikeskus	MapInfo
2.	Veekogud, mille kaldad on kergesti ligipääsetavad	Baaskaart; Avalikud veekogud	KKM ITK Tiina Dislis, t. 6542 066, KKM ITK; Riigi Teataja	MapInfo (saadi 27.04.01)
		Turismiobjektid	Viited kirjandusest ja turismikaarti-delt (REGIO kaart)	Kasutati töös
3.	Reljeefilt ja taimestikult vaheldusrikkad maastikud koos silmapaistvate maastikelementidega	Reljeefikaart	Baaskaardi kõrgusjooned ja –punktid	MapInfo
		Geomorfoloogiliselt huvitavad pinnavormid	Alus: kvaternaargeoloogiline ja geomorfoloogiline kaart (Eesti Geoloogia Keskus)	MapInfo
4.	Lõhejõed ja tundlikud veekogud	Kaardiandmed KKM ITKst (vene 1:50000 topokaartidelt), tekstiandmed seadusaktides	KKM ITK, Tiina Dislis, t. 6542 066; Riigi Teataja	MapInfo (saadi 27.04.2001)

7. MÕISTETE SELGITUSI

Käesolevas osas on enam kasutatud mõistete selgitused. Selgituste koostamisel on arvestatud planeeringu esialgsel tutvustamisel ja aruteludel esitatud küsimusi.

7.1. Teemaplaneeringuga seotud mõisted

Tugiala on ümbritseva suhtes kõrgema väärtusega (potentsiaaliga) ala. Tugialade kõige olulisemat osa nimetatakse **tuumik-** ehk **tuumalaks**. Seal paiknevad rohevõrgustiku seisukohalt kõige olulisemad elemendid (kaitsealad, loodus- ja keskkonnakaitseliselt väärtustatud alad, suured looduslikud alad jne). Tugialad toimivad koos külgnevate partneraladega ning tuumalade puhvertsoonidega, olles suurema süsteemi osad.

Looduslikest aladest massiivsuse alusel leitud tuumikalade säilimise ja arenemise saab tagada vaid partneralade säilitamise ja arendamise kaudu.

Tuumalasad ühendavad **rohelised koridorid** – ribastruktuurid, mille kaudu on tuumalad omavahel seotud. Koos tuumaladega moodustavad rohelised koridorid võrgustiku. Rohelise võrgustiku üksteisega seotud elementides toimub inimtekkeliste mõjude pehmendamine, korvamine, ennetamine, ja koosluste areng looduslikkuse suunas – see toodab bioloogilist mitmekesisust ja tagab keskkonnaseisundi stabiilsuse.

Piiranguvöönd³ – Looduskaitsealade piiranguvööndite piirid

Sihtkaitsevöönd – Kaitsealade sihtkaitsevööndite looduslike osade piirid

LKA välispiir - Looduskaitsealade välispiirid

Hooldatav LKA - Looduskaitsealade sihtkaitsevööndite hooldatavate osade piirid

LKA (projekteeritav) – Projekteeritavad looduskaitsealad

Reservaat - Kaitsealade loodusreservaatide piirid

Natura 2000 alad – Natura 2000 on Euroopa Liidu (EL) looduskaitsealade direktiivide alusel moodustatav looduskaitsealade võrgustik, mille eesmärk on tagada väärtuslike koosluste ning elupaikade, samuti üleeuroopaliselt haruldaste või ohustatud linnu-, looma- ja taimeliikide kaitse.

Õiguslikult rajaneb see kahel direktiivil, mis annavad üldisemad suunised, jättes suuniste täitmise viisid liikmesriikide endi valida.

Linnudirektiiv määratleb üldised lindude kaitse põhimõtted liikmesmaades, sh maade kohustuse määratleda linnuhoiualad. Loodusdirektiiv käsitleb looma- (v.a linnu-), taime- ja seeneliikide ning elupaikade kaitset. Vt ka “Loodusdirektiivi” elupaigatüüpide käsiraamat <http://moritz.botany.ut.ee/jaanus.paal/n2000.pdf>

Liikmesriigid kohustuvad koostöös Euroopa Komisjoniga määratlema loodushoiualad, mis koos linnuhoiualadega (IBA-alad) moodustavadki Natura 2000 võrgustiku.

³ Planeeringute ning projekteerimistingimuste koostamisel tuleb kaitsealuste loodusobjektide ja -alade kui ka muinsusmälestiste kaitse kohaldamise aluseks võtta kaitsealuste objektide ametlikud loetelud ning nende võimalikud täiendused, samuti kaitsekohustuste teatiseid ning kinnistusraamatu kanded. Kaitsekorraldus peab lähtuma kaitseeskirjadest, -korralduskavadest ja -tingimustest.

Eestist haaratakse Natura võrgustikku eelkõige juba olemasolevad kaitsealad. Praegu kaitsmata, aga Euroopa seisukohast olulisi elupaigatüüpe või liikide elupaiku hakkavad tulevikus kaitsma hoiualad, mille kaitsereežiim on oluliselt leebem Eesti traditsioonilisest kaitsealarežiimist.

Hoiualadel ei kehtestata rangeid piiranguid, küll aga peavad keskkonnaluba nõudvad tegevused läbima eelnevalt keskkonnamõtjude hindamise. Hindamise käigus selgitatakse välja, ega plaanitav tegevus ei kahjusta neid elupaigatüüpe ja liike, mille kaitseks ala on valitud.

Mingi ala kuulumine Natura võrgustikku ei tähenda majandustegevuse keelamist. Üldjuhul tähendab see senise looduskasutuse jätkuvat lubamist, kui see ei ohusta olulisel määral ala kaitseväärtusi, või mõnel puhul koguni soosimist (näiteks rannaniitude hooldamine riigi toel). Kui maaüksus jääb Natura võrgustikku, on võimalik saada Euroopa Liidust toetusi loodusväärtuste säilimiseks vajaminevate hooldustööde tegemiseks või ka kompensatsioonide millegi tegemata jätmise eest.

Juhul kui Natura võrgustikuga tuleb looduskaitse eesmärgil liita eramaid, ei tehta seda ilma maaomanikuga läbi rääkimata ja kaitsekorraldustingimustes kokku leppimata.

2001. aasta kevadel tegid maakondlikud keskkonnateenistused ja looduskaitsealade administratsioonid ettepanekud nende valitsemisalal olevate kaitsealade ja teiste looduskaitsealade väärtuslike alade kohta, mis peaks kuuluma Natura-võrgustikku. Väljapakutud aladel tehtud välitööde käigus kaardistati seal leiduvad loodusdirektiivi elupaigatüübid, hinnati nende looduskaitse seisundit ja anti üldhinnang väljapakutud ala sobivuse kohta Natura 2000 võrgustikku.

Väljavalitud alade kohta on koostamisel andmebaas ja kaardistamisel nende välispiirid, alal esinevate elupaigatüüpide piirid ja liikide leiukohad.

Üle-eestiline Natura alade esmane avalikustamine toimub 2002. aasta esimesel poolel. Esialgsete Natura alade kaardid pannakse lisaks Internetile välja ka omavalitsustesse ja maakondade keskkonnateenistustesse. Igal asjast huvitatul on siis võimalus tutvuda Natura alade kaardiga kohalikus omavalitsuses ning osaleda infopäeval, mille toimumisest antakse kohaliku ajalehe kaudu teada. Individuaalselt kutsutakse kohale maaomanikud, keda asi otseselt puudutab.

IBA linnukaitseala – Lindude kaitseks liidetakse Natura võrgustikku Ornitoloogiaühingu poolt välja valitud tähtsad linnualad. Tähtsaks linnualaks, loetakse looduses enam-vähem piiritletavat maa-ala (järv, raba, merelaht jms.), mis paistab silma lindude liigirikkuse või suure arvukuse poolest kas pesitsus-, rände- või talvitusajal. Eristatakse rahvusvahelise ja rahvusliku tähtsusega linnualasid

Metsaala (CORINE) – CORINE maakatte andmebaasist võetud looduslikud metsaalad (mõõtkava 1:100 000)

Metsakaitsevõrgustik – Kaitstavad põlismetsaalad, mille eesmärgiks on nii haruldaste liikide säilimine kui ka majandatavate metsade taastumispotentsiaali suurendamine. 1997. aastal vastu võetud metsapoliitika on sätestanud, et vähemalt 4% Eesti metsade kogupindalast peavad moodustama range režiimiga kaitstavad metsad ehk hoiumetsad. Sellele lisandub veel 15% ehk 300 000 ha kaitsemetsa, kus on lubatud piiratud majandustegevus. Kaitsealade võrgustik aitab säilitada Eesti metsade unikaalset mitmekesisust tulevastele põlvedele. Samas aitab võrgustik eksisteerida inimpeglikel liikidel ja looduslikel kooslustel külge-külge kõrval säästvalt majandatavate metsadega.

Metsa vääriselupaik – Vääriselupaikade eristamine on abinõu, millega kaitsta kõige väärtuslikumaid elupaiku tulunduslikult kasutatavas metsas. Metsa vääriselupaigad seostuvad enamasti maastikuelementide, ala tekkeloo ja ka spetsiifiliste kasvukohatingimustega. Tihti esineb mitu ohustatud liiki korraga ühes ja samas vääriselupaigas, samal ajal aga ümbritsevas metsas neid ei leidu. Vääriselupaik reageerib sageli tundlikult metsamajandamisvõtete järsule muutumisele või majandamisvõtetest hoidumisele, mille tagajärjel ta vääriselupaigaks muutuski.

Väärtuslik niiduala – Väärtuslikud looduslikud ja poollooduslikud rohumaatüübid nagu puisniidud, rannaniidud, lamminiidud ja loopealsed. Üksikud viited on ka puudeta aruniitude, soostunud niitude ja sooniitude kohta

Väärtuslik märgala – Inventariseeritud väärtuslikud märgalad (sood, rabad, soostuvad metsad, rabametsad, aru- ja rannaniidud jt.)

Park – Kaitsealuste parkide piirid

Loomakaitseala – Kaitsealuste loomaliikide kaitsealad

Ürglooduse mälestis – Maa tekkeloo seisukohalt väärtuslik maastikuosa, säilitamist vajav geoloogiline vaatamisväärsus oma iseloomulike elementide, struktuuride ja vormidega.

Ajaloo- või arhitektuurimälestis – Andmed muinsuskaitseregistrist (www.muinas.ee)

Arheoloogiamälestis - Andmed muinsuskaitseregistrist. (www.muinas.ee)

Kaitstav puu – Kaitsealuste puude asukohad

Kaitstav taimeliik – Kaitsealuste taimeliikide asukohad

Kaitstav loomaliik – Kaitsealuste loomaliikide asukohad

Säilinud ajalooline maastikumuster – maastikumuster (lagedate ja metsaste alade paiknemine) on sarnane 1930-ndate aastate või sajandivahetuse aegsele situatsioonile. Alade väljaeraldamine on toimunud erineva vanusega kaartide võrdlemise teel.

Säilinud ajalooline asustusstruktuur – talude paiknemine tänapäeval on sarnane 1930-ndate aastate või sajandivahetuse aegsele olukorrale. Alade väljaeraldamine on toimunud erineva vanusega kaartide võrdlemise teel.

Probleemne või võimalike konfliktidega piirkond – Piirkond, kus looduslik ühendus tuumalade vahel on häiritud või hoopis puudub (liialt tihe hoonestus, suured maanteed, teised tehnilise infrastruktuuri elemendid jm).

7.2. Lisateavet planeeringutest

Üleriigiline planeering Eesti 2010 - Üleriigilise planeeringu lühikokkuvõte on avaldatud eestikeelse ja ingliskeelse trükisena. Soovijad saavad seda Keskkonnaministeeriumi strateegia ja planeeringute osakonnast. Vt ka <http://www.envir.ee/planeeringud/yleriigiline.html>

VASAB, Vision and Strategies Around the Baltic Sea 2010 so Läänemeremaade (ruumilise arengu) visioon ja strateegiad aastaks 2010, vt <http://www.envir.ee/planeeringud/rahvusvaheline.html> ; **Rahvusvaheline koostöö ja planeeringupõhimõtted** vt ka <http://www.envir.ee/planeeringud/rahvusvaheline.html>

Euroopa maastikukonventsioon – vt lisa 4

8. JOONISTE LOETELU

Käesoleva teemaplaneeringu joonised on 3-1 lehel:

Joonis 1. Koondkaart

Joonis 2. Väärtuslikud maastikud

Joonis 3. Rohevõrgustik

9. LISADE LOETELU

Lisa 1. Harjumaa kaitstavad looduse üksikobjektid ja kaitsevööndid (allikas: Harjumaa KKT projekt 14.05.2002)

Tallinna linna territooriumil asuvaid kaitstavaid looduse üksikobjekte ümbritseva kaitsevööndi ulatus. Keskkonnaministri 22. märtsi 2002. a määrus nr 15

Harjumaa kaitsealuste parkide välispiiride kirjeldused. Vabariigi Valitsuse 9. aprilli 2002. a määrus nr 120

Lisa 2. Muinsuskaitsealuste objektide loetelu (Seisuga 21 mai 2002, allikas www.muinas.ee)

Ajaloomälestised

Arheoloogiamälestised

Arhitektuurimälestised

Tehnikamälestised

Lisa 3. VASAB 2010 “Soovitused Läänemere rannikualade planeerimiseks”

Lisa 4. Euroopa maastikukonventsioon

Lisa 5. Maastikuplaneerimise võimalustest linnastunud keskkonnas